

ŠTÚDIE

ORGANIZAČNÝ VÝVOJ RAKÚSKO-UHORSKEJ PECHOTY
PRED PRVOU SVETOVOU VOJNOU

VOJTECH D A N G L

DANGL, V.: Organisational development of the Austro-Hungarian Infantry before the WW I, *Vojenská história*, 3, 4, 1999, pp. 3 – 28, Bratislava

This scientific study is a deep and thorough analysis of the organisational development of the Austro-Hungarian Army in the second half of the 19th and the beginning of 20th century. The author follows the organisational development of all three relatively independent components of the Austro-Hungarian Army Infantry : the so-called Common Army (King and Emperor's), the Austrian and Hungarian National Guards (Landwehr and Honvéd) and the Austrian Home-guards (Landsturm and Népfelkelés). The study was elaborated on the basis of the existing specialised literature and sources and materials of that time from the Slovak and Hungarian archives. It is the work in which the author in a way summarised the results of his search so far into the respective area and supplemented them with the latest knowledge from archive research.

Military History. Austro-Hungary. Army at the end of the 19th and the beginning of the 20th century.

Hoci po prelome 19. a 20. storočia význam delostrelectva v rakúsko-uhorskej armáde naďalej rástol a vojenské úrady venovali najmä na území Uhorska stále veľkú pozornosť aj jazdecktvu, hlavnou údernou silou pozemných vojsk, podobne ako to bolo aj v armádach iných európskych veľmocí, zostávala pechota. V roku 1903 tvorila v cisárskej a kráľovskej spoločnej armáde, nepočítajúc do toho technické, tylové, zákopnícke a ženijné jednotky, 62 percent mužstva.¹ Mala absolútnu prevahu aj v uhorskom honvédstve, rakúskom Landwehri, ako aj v oboch domobranách. V učebnici pre vojenské školy, vydané roku 1911, sa o pechote písalo, že tvorí hlavnú silu armády „...ktorá svojou činnosťou rozhoduje bitky, a teda aj vojnu a v tejto súvislosti celú budúcnosť a slávu štátu. Všetky ostatné inštitúcie armády, nech už je to druh zbrane alebo iné, sú povolané pomáhať ťažkému poslaniu tejto zbrane a slúžia tomuto druhu zbrane.“² Úloha pechoty bola zvýraznená už v prvých branných zákonoch z konca roka 1868, ktoré sa stali základom rakúsko-uhorských branných síl obdobia dualizmu, v brannom zákone z roku 1889, ktorý čiastočne zohľadňoval nové požiadavky na modernizáciu armády najmä v oblasti zvyšovania stavu nováčikov, i v branných zákonoch prijatých roku 1912, ktorých cieľom bolo čo možno v najkratšom čase pripraviť ozbrojené sily monarchie na hroziaci medzinárodný konflikt a spomaliť zaostávanie v modernizácii ozbrojených síl oproti iným európskym mocnostiam.³

Pechota v Rakúskej monarchii a neskôr v Rakúsko-Uhorsku od čias tridsaťročnej vojny, kam až siahajú korene vzniku niektorých peších plukov habsburskej armády, prekonala mnohé štrukturálne i organizačné zmeny.⁴ V rôznych časových periódach, najmä po väčších vojnových kon-

¹HICKMANN, A. L.: Die Nationalitäten-Verhältnisse des Mannschaftsstandes der k. u. k. Österr.-ung. Gemeinsamen Armee. Wien b. r. v., časť tabuľková.

²STROMFELD, A.: Hadseregszervezés. Budapest 1911, s. 61.

³Príslušné branné zákony pozri: Védttörvények és azok végrehajtására vonatkozó utasítás. Pest 1885; 1890. évi törvényezikk a honvédségről. Budapest 1890; Magyar közigazgatási törvények Grill féle kiadás. Véderőtörvény, zv. I. Budapest 1914; Magyar közigazgatási törvények Grill féle kiadás. Hadügy, zv. I, II. Budapest 1911; 1912. évi törvényezikke. Budapest 1913.

⁴Napr. neskorší peší pluk č. 11 vznikol roku 1620. Pešie pluky č. 8 a 13, rozpustené roku 1809 a pod tými istými číslami znovuzriadené roku 1814 boli pôvodne sformované už roku 1642.

fliktoch, dochádzalo spravidla aj k zásadnejšej reorganizácii pechoty, k zmenám v zložení útvarov, v ich názvoch a počtoch. Kým po Vestfálskom mieri počet cisárskych peších plukov sa pohyboval od 8 do 11, roku 1659 dosiahol 35. Po reorganizáciach v druhej polovici 17. storočia sa počet peších plukov (práporov) načas znížil, ale v osemdesiatych rokoch toho istého storočia, v záverečných fázach protitureckých bojov, sme svedkami ich opätovného zvyšovania. Na konci storočia, v čase vojny o falcké dedičstvo, keď cisár Leopold skrížil zbrane s francúzskym kráľom Ľudovítom XIV. a po uzavretí mieru v Rijkswiku, počet peších plukov sa pohyboval od 33 do 36. O niekoľko rokov, v období dynastických bojov o španielske dedičstvo a povstania Františka II. Rákociho v Uhorsku, sa tento počet do roku 1711 vyšplhal na 41.⁵ Aj v 18. storočí sa cisárska armáda, v ktorej bojovali i vojaci naverbovaní alebo odvedení z nášho územia, zapojila do mnohých vojen. Spomeňme iba najdôležitejšie. Po bochoch o španielske dedičstvo, severskej vojne v roku od 1700 – 1721 a prvej rakúsko-tureckej vojne to boli vojny o poľské dedičstvo v rokoch 1733 – 1735, druhá rakúsko-turecká vojna 1737 – 1739, prvá a druhá sliezka vojna v rokoch 1740 – 1745, vojna o rakúske dedičstvo 1741 – 1748, sedemročná vojna, ktorá sa skončila roku 1763 a tretia rakúsko-turecká vojna v rokoch 1788 – 1790. Medzi rokmi 1711 a 1790 sa, najmä v dôsledku zriadenia hraničiarskych plukov, zvýšil počet peších plukov cisárskej armády zo 41 na 76 a celkový stav pechoty sa zdvojnásobil. V období francúzskej revolúcie a napoleonských vojen rakúska armáda prešla viacerými reformami a systémovými zmenami, ktoré sa dotýkali ako najvyšších vojenskoprávnych orgánov, činnosti generálneho štábu, spôsobu a dĺžky odvodov či taktiky boja, tak aj modernizácie a výstavby pechoty. Za takmer štvrtstoročné obdobie týchto vojen v ozbrojených silách habsburskej armády pôsobilo 63 peších plukov, 20 granátnických práporov, 1 strelecký prápor, 12 horských streleckých práporov, 21 tzv. ľahkých práporov, 2 štábne pešie pluky, 4 štábne pešie práporov a 4 štábne pešie oddiely. Ďalej 17 hraničiarskych peších plukov a 46 peších stotín z pohraničných útvarov rakúskych dedičných krajín. Z týchto regulárnych jednotiek bolo z územia Uhorska doplnovaných 15 peších radových plukov, 5 granátnických práporov, 6 ľahkých práporov a uhorská insurekcia počas týchto nepokojných rokov postavila 48 peších práporov.⁶

Až do revolúcie 1848 – 1849 sa okrem úprav početného stavu stotín v rámci práporov a plukov a niektorých menších zmien sledujúcich zdokonalenie výzbroje a výstroja ďalšie vojenské reformy neudiali. Ani počas bojov v revolúcii 1848 – 1849 k zásadnejším zásahom do organizácie pechoty habsburskej armády nedošlo, ale už sám fakt, že v týchto rokoch bolo vytvorené uhorské honvédstvo pod vlastným velením a so samostatným ministerstvom a že zo 45 peších práporov cisársko-kráľovskej armády dislokovaných začiatkom roku 1848 na území Uhorska sa 23 pridalo na stranu budapeštianskej vlády, v nemalej miere poznačil neskorší vývoj pechoty v podunajskom súštatí.⁷

Po porážke revolúcie 1848 – 1849 bol v monarchii nastolený reakčný absolutistický režim, ktorý sa plnou mierou opieral o armádu. Popri jej obrannej a zahranično-expanzívnej úlohe do popredia vystúpila aj jej funkcia súvisiaca so zabezpečením vnútorného poriadku a pacifikovaním dozvukov revolučných dianí. Tento režim, ako to vyjadril dobový pozorovateľ, spočíval na „stojacej armáde vojakov, sediacej armáde byrokratov a kľáčiacej armáde kňazov“,⁸ pričom hlavným z týchto troch pilierov bola armáda. Nové organizačné zmeny v armáde smerovali k utuženiu centralizmu a tomu boli prispôsobované aj zmeny vo vojenskej admi-

⁵WREDE, A.: Geschichte der k. und k. Wehrmacht. Die Regimenter, Corps, Branchen und Anstalten von 1618 bis zum Ende des 19. Jahrhunderts, d. I., Wien 1898, príloha I.

⁶BERKÓ, I.: A magyarság a régi hadseregben. Budapest, b. r. v., s. 44 – 45. Vnútornú štruktúru a početné stavy plukov a práporov pozri Tamže, s. 39 – 45; WREDE, A.: c. d., s. 44 – 48; DANGL, V. – SEGEŠ, V.: Vojenské dejiny Slovenska, zv. III. /1711 – 1914/. Bratislava 1996, s. 63 – 65.

⁷DANGL, V. – SEGEŠ, V.: c. d., s. 106 – 107.

⁸Tamže, s. 120.

nistratívne a vojenskej správe, a to predovšetkým v Uhorsku. Po revolúcii, najmä od roku 1851 došlo k určitým úpravám, v rámci ktorých vzrástol počet peších plukov. Vznikli 4 radové pešie pluky, takže ich počet stúpol na 62 a po prehratej vojne s Talianskom roku 1860 až na 80. Tento stav zostal nezmenený až do roku 1883. Z týchto radových peších plukov sa z územia Uhorska roku 1848 doplňovalo iba 15, od roku 1853 ďalšie 3 a po organizačných zmenách v pechote roku 1859 nových 15 plukov. Do tejto reorganizácie sa každý zo 62 peších plukov v čase mieru skladal zo 4 práporov a 1 náhradného alebo záložného práporu. Každý peší prápor mal jednu granátnickú stotinu a 5 streleckých stotín. Zvláštnosťou poľných peších plukov bolo to, že podľa pôvodných direktív sa mali do bojovej činnosti nasadzovať prvé tri prápory a štvrté prápory boli určené na pevnostnú alebo inú službu v zázemí. Po zvýšení peších plukov na 80 roku 1860, došlo v plukoch k zníženiu počtu poľných práporov na tri, ale zároveň k zvýšeniu počtu stotín v každom prápore na 6. Zároveň boli granátnické jednotky v rámci práporov s definitívnou platnosťou zrušené.

Okrem radových poľných plukov mala rakúska a neskôr rakúsko-uhorská cisárska armáda vo svojej organizácii aj strelecké prápory. Popri práporoch cisárskych, potom cisárskych a kráľovských poľných strelcov (Feld-Jäger-Bataillon), to boli aj štyri pluky cisárskych kráľovských tirolských strelcov (Tyroler-Jäger-Regiment), ktoré vznikli zlúčením poľných práporov a tirolských streleckých práporov. Všetky boli doplňované z územia Predlitavska. Naproti tomu poľné strelecké prápory boli doplňované z oboch častí monarchie. Vznikli už roku 1808 a ich počet sa do konca roka 1849 zvýšil na 25. V roku 1859 bolo postavených ďalších 7 práporov, roku 1866 päť kombinovaných streleckých práporov.

K pechote rakúskej armády patrili aj hraničiarske jednotky rozložené najmä v južných hraničných častiach monarchie, ako aj pešie prápory Landwehru, ktoré sa v západnej časti ríše budovali od roku 1852 a znovuzriadené boli po rakúsko-maďarskom vyrovnaní. Počas vojnových diania v oboch častiach monarchie vznikali ďalšie ozbrojené formácie s osobitným určením a do rámca armády boli zahrnuté aj rôzne ozbrojené oddiely určené na reprezentáciu a osobnú ochranu panovníckeho dvora a koruny.⁹

Zásadný stimul vedúci k prelomu vo výstavbe pechoty znamenala vojenská porážka Rakúska pri Hradci Kráľové roku 1866 a následné rakúsko-maďarské vyrovnanie. V branných zákonoch sankcionovaných koncom roka 1868 po zdĺhavých rokovaniach o základnej otázke charakteru armády, v ktorých narážali na seba diametrálne odlišné názory rakúskych panujúcich vrstiev a generality na jednej strane a maďarskej krajnej ľavice a ľavého stredu na druhej strane, boli zakotvené viaceré ustanovenia bezprostredne ovplyvňujúce aj výstavbu pechoty na nových základoch v uhorskej časti monarchie. Zák. čl. XL o branných silách zakotvoval už osobne nezastupiteľnú, všeobecnú brannú povinnosť vzťahujúcu sa na všetkých uhorských občanov mužského pohlavia, uznaných za schopných vojenskej služby od dovŕšenia 19. roku svojho veku. Tým vytváral oproti predchádzajúcemu konškrípčnému základu na doplňovanie armády oveľa prehľadnejší a modernejší systém brannej pripravenosti, umožňujúci pružnejší spôsob zvyšovania stavov, čo si vyžadovala predovšetkým pechota. Tento zákon v hrubých črtách určoval štruktúru a úlohu branných síl, dĺžku aktívnej i záložnej vojenskej služby, spôsob doplňovania armády, dĺžku cvičení, práva panovníka v oblasti armády a iné základné prvky budovania a organizácie tzv. spoločnej armády.¹⁰

Zák. čl. XLI o zriadení honvédstva špecifikoval postavenie tejto ozbrojenej zložky v rámci všetkých branných síl monarchie a konkretizoval jej úlohy, organizáciu, spôsob doplňovania

⁹Podrobnejšie k vývoju organizácie pechoty do roku 1867 pozri Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918, zv. V. Die bewaffnete Macht. Wien 1987, s. 203 – 206; WREDE, A.: c. d., s. 49 – 54; BERKÓ, I.: c. d., s. 44 – 53;

GLÜCKMANN, K.: Das Heerwesen der Österreichisch-ungarischen Monarchie. Wien 1908; Sechzig Jahre Wehrmacht 1848 – 1908. Wien 1908; DEÁK, I.: Volt egyszer egy tisztkar. A Habsburg-monarchia katonatisztjeinek társadalmi és politikai története 1848 – 1918, Budapest 1993, s. 45 – 74.

¹⁰K. k. Armeeverordnungsblatt. Wien 1869.

a pod. Na základe tohto zákona sa malo začať s budovaním honvédstva ako „doplňujúcej časti ozbrojených síl“, ktorá bola „povolaná v období vojny na podporu armády a vnútornú obranu, v období mieru výnimočne na udržanie vnútorného poriadku a bezpečnosti“. ¹¹ Pretože služobný pomer odvedencov do uhorskej vlastibrany sa mal podľa tohto zákona začať až 1. októbra 1869, orgány vojenskej správy poverené jeho budovaním museli do tohto termínu odvody organizovať ešte na základe starého konskripčného systému. Problémy, ktoré v súvislosti s tým vznikali, viedli napr. pri bratislavskom honvédskom distrikte, resp. veliteľstve honvédskej oblasti k žiadosti o osobitné povolenie rozšíriť tento verbovací mechanizmus aj na sedemnášťročných. ¹²

Tretí z branných zákonov, zák. čl. XLII o domobrane, sa vzťahoval na občanov, ktorí neboli z rôznych príčin odvedení do spoločnej armády ani do honvédstva. Domobrana sa mohla zvolávať prostredníctvom ministra uhorskej vlastibrany na základe rozkazu panovníka v prípade ohrozenia krajiny vonkajším nepriateľom. Jej úlohou bolo podporovať ozbrojené sily, najmä vykonávaním rôznych pomocných prác, diverzných akcií, znepokojovať a poškodzovať nepriateľa prerušovaním jeho spojovacích liniek, menšími ozbrojenými akciami a pod. Úloha domobrany sa neskôr viac špecifikovala a v čase prvej svetovej vojny domobranecké oddiely boli nasadené aj na frontoch. Domobranci podľa tohto zákona si mohli svojich dôstojníkov a poddôstojníkov sami voliť, rovnošatu zatiaľ nenosili, ich poznávacím znakom bol pás trikolóry na rukáve. Služobná povinnosť v domobrane trvala vo všeobecnosti 9 rokov, a to do dosiahnutia 42 rokov veku povolania. Domobranecká povinnosť dôstojníkov domobrany „mimo služobný vzťah“ trvala do dosiahnutia veku 60 rokov. Pre tých, ktorí svoju vojenskú povinnosť ešte nespĺnili, ale v prípade vojny mohli plniť určité úlohy bez zbrane, povinnosť služby v domobrane trvala dvadsaťštyri rokov. ¹³

Od 1. januára 1883 sa na základe zavedenia nového teritoriálneho systému dopĺňovania armády a novej úpravy dopĺňovacích vojenských veliteľstiev aj zásadne prebudovala pechota a zvýšil počet peších plukov spoločnej armády z 80 na 102. Novovytvorené pluky sa formovali z vyčlenených (piatich) práporov jednotlivých plukov. Z nich 6 sa dopĺňovalo z územia Uhorska a ďalších 16 z územia Predlitavska. Pluky dislokované v Bosne a Hercegovine mali vyššie početné stavy a každý pluk disponoval aj vlastným vozatajským oddielom.

Z celkového počtu 32 poľných streleckých práporov, z ktorých zo zalitavskej časti monarchie bolo dovtedy dopĺňovaných 6, sa po reforme dopĺňovalo už 8. V rokoch 1891 a 1893 boli niektoré z týchto práporov pretvorené na cisárske strelecké prápory a ich počet sa tak znížil na 26. Každý prápor mal 4 poľné strelecké stotiny a rámcovú náhradnú stotinu. Počet tirolských cisárskych streleckých práporov sa ustálil na počte 10 s dvoma dopĺňovacími práporami. Všetky boli dopĺňované z rakúskej časti monarchie a po jednom alebo po dvoch začleňované do organizačného rámca tamojších divízií. Neskôr boli reorganizované a tvorili 4 pluky po štyroch práporoch s jedným rámcovým náhradným práporom pri každom pluku. ¹⁴

Základnú organizačnú a bojovú formáciu pechoty naďalej tvorili pluky, ktoré však prešli určitými vnútornými zmenami. Na čele pešieho pluku spoločnej armády boli velitelia spravid-

¹¹1868. évi törvényczikk a honvédségről. In: A magyar honvédelmi törvény. Szentesített 1868. december 5-én. Pest 1868, § 1. Bližšie k rokovaniu o tomto zákone PAPP, T.: Az Osztrák-Magyar monarchia első véderőtörvénytervezetét tárgyaló konferencia jegyzőkönyve. In: Hadtörténelmi Közlemények, 15, 1968, č. 4, s. 703 – 724; ZACHAR, J.: Az Osztrák-Magyar Monarchia 1868-as véderőtörvényének néhány osztrák vonatkozása. In: Hadtörténelmi Közlemények, 1977, č. 2, s. 163 – 177; DANGL, V.: Vývoj, organizácia, vnútorná štruktúra a dislokácia pozemných síl rakúsko-uhorskej armády na území Slovenska v rokoch 1868 – 1914. In: Sešity príspevků k sociálně politické a historické problematice vojenství a armády. Praha 1977, č. 4 – 5, s. 67 – 71.

¹²HL Budapest, HM, 1170 eln/1869.

¹³1868. évi törvényczikk a népfelkelésről. A magyar honvédelmi törvény. Szentesített 1868. december 5-én. Pest 1868. Bližšie pozri tiež PAPP, T.: A magyar honvédség megalakulása a kiegyezés után /1868 – 1890/. In: Hadtörténelmi Közlemények, 14, 1967, č. 2, s. 29 – 33; SZURMAY, S.: A honvédség fejlődésének története annak felállításától napjainkig 1868-1898. Budapest 1898.

¹⁴Do roku 1895 tvorili samostatnú zložku tirolských cisárskych strelcov, ktorej majiteľom bol panovník.

la v hodnosti plukovníka, so štábom pluku. Veliteľ pluku mal okrem nedeliteľnej právomoci v oblasti velenia, riadenia, výcviku, výučby, ďalšieho vzdelávania dôstojníkov, na dané obdobie relatívne širokú rozhodovaciu právomoc. Sem patrilo povyšovanie poddôstojníkov do hodnosti strážmajstra, udeľovanie povolenia na ženbu pre príslušníkov mužstva, menovanie veliteľov stotín i väčšiny príslušníkov štábu pluku. Udeľoval dovolenky svojim dôstojníkom do 14 dní (na dlhšie obdobie vyšší stupeň velenia), viedol základnú evidenciu pluku a disponoval aj disciplinárnou právomocou nad mužstvom.¹⁵

Štáb pluku sa skladal z pomocného dôstojníka pluku, ktorý mal na starosti veci riadenia a chodu útvaru a v neprítomnosti spravidla zastupoval veliteľa pluku. Ďalej z proviantného dôstojníka pluku, ktorý okrem toho, že zodpovedal za zásobovanie pluku potravinami, bol aj veliteľom proviantnej zásobovacej súpravy a z hospodárskeho dôstojníka, ktorý mal na starosti výstroj a výzbroj, ako aj otázky hospodárenia pluku (v honvédstve služobne najstarší hospodársky dôstojník bol zároveň zástupcom veliteľa pluku pre otázky tyla). K štábu pluku patril ešte náčelník zdravotnej služby, veliteľ ženijných oddielov pluku a styčný dôstojník. Na poradách štábu sa zúčastňovali aj velitelia práporov. K štábu pluku bolo pridelené aj družstvo cyklistov, ktoré malo za povinnosť sprostredkovať styk a spojenie. V cisársko-kráľovskej armáde sa vo výkazoch štábu pluku viedli aj príslušníci plukovnej hudby. Pri honvédstve existovala tzv. oblastná hudba, zriadená v každom štvrtom pluku a vykazovaná taktiež v stave štábu týchto plukov.¹⁶ Na vykonávanie rôznych mimoriadnych a vedľajších úloh sa k štábom pluku prideliťvali aj niekoľkí subalterní dôstojníci a poddôstojníci.

Podľa dobového výkazu z roku 1904 štáb pešieho pluku spoločnej armády skladajúci sa zo štyroch práporov, mal mať okrem veliteľa pluku v hodnosti plukovníka 4 veliteľov práporov, z ktorých spravidla traja mali hodnosť majora a jeden hodnosť podplukovníka. Traja dôstojníci vykonávajúci rôzne služby pre veliteľa pluku mali hodnosť kapitána a jeden bol adjutant. Pri štábe bolo až 5 plukovných, resp. hlavných lekárov a viacero ďalších dôstojníkov, poddôstojníkov i vojakov pechoty. Štáb pluku na základe tabuľkových mierových počtov malo tvoriť 21 dôstojníkov a 74 vojakov. Ku každému štábu pluku spoločnej armády bolo pridelených aj 10 koní. V plukoch pechoty spoločnej armády dislokovaných na území Bosny a Hercegoviny a v cisárskych streleckých plukoch boli v zložení štábu pluku iba nepatrné odchýlky. Štáb poľného streleckého práporu spoločnej armády mal v tomto období 7 dôstojníkov, 11 príslušníkov mužstva a 2 kone. Štáb rámcového práporu 5 dôstojníkov a 13 vojakov základnej služby.¹⁷

Pešie pluky cisárskej a kráľovskej armády sa skladali z poľných útvarov, t. j. jednotiek určených na bojové účely v rámci tzv. útvarov prvej línie, z náhradných (záložných) útvarov a práporov, ktoré mali v čase vojny doplniť vojnový stav pluku a z doplňovacích veliteľstiev, ktoré vykonávali doplňovanie stavu pluku, ale v tejto svojej činnosti boli v čase mieru od veliteľstva pluku nezávislé. Na základe branného zákona z roku 1883 jeden prápor pluku mal byť dislokovaný v mieste doplňovacieho veliteľstva pluku. Veliteľ doplňovacieho obvodu sa v čase vojny stal automaticky veliteľom záložného práporu, v čase mieru bol aj veliteľom na tento účel vyčleneného rámcového práporu. Podľa dobových prepočtov sa v útvaroch zúčastňu-

¹⁵DANCZER, A.: A mi hadseregünk. Az Osztrák-Magyar monarchia népei fegyverben és zászlók alatt. Budapest 1889, s. 245 – 246.

¹⁶V otázke vojenskej hudby začiatkom 20. storočia vznikol spor medzi následníkom trónu Františkom Ferdinandom a náčelníkom generálneho štábu Conradom von Hötzendorfom, ktorý chcel vyčleniť z vojenských kapiel flautistov a cvičiť ich ako delostrelcov (STONE, N.: Army and society in the Habsburg Monarchy 1900 – 1914. In: Past and Present, 1966, č.33, s. 107.)

¹⁷Az Osztrák-Magyar Monarchia hadainak szervezete. Budapest 1904, s. 116. Pre zaujímavosť uvádzam, že podľa štatistickej ročenky z roku 1887 zo 726 kapitánov slúžiacich v pechote spoločnej armády 685 malo viac ako 40 a menej ako 45 rokov. Ďalších 375 malo viac ako 46, ale menej ako 50 rokov. Z celkového počtu 1600 kapitánov slúžiacich v pechote rakúsko-uhorských ozbrojených síl iba 337 malo skončenú vojenskú akadémiu (DANCZER, A.: c. d., s. 257).

júcich sa na bojoch rátało s 10 až 20 percentnými dennými stratami, v jednotkách v bežných mierových podmienkach za dlhších pochodov či cvičení s 1 až 2 percentnou stratou. K týmto číslam bolo prispôsobené aj budovanie náhradných a záložných telies.¹⁸

Pluky pechoty sa členili na tri alebo štyri, pred prvou svetovou vojnou už spravidla na štyri prápory pechoty, ktoré sa považovali za najnižšiu bojovú jednotku. Členenie na štyri prápory a záložný prápor sa z hľadiska taktického i z hľadiska hospodárnosti pokladalo za najefektívnejšie. Jednak umožňovalo vyčleniť jeden prápor bez väčšieho oslabenia údernej sily pluku, jednak sa ušetrilo na budovaní štábov pluku, ktorých pri tomto členení bolo menej. Do úvahy sa brali aj historické tradície. Niektoré pluky sa honosili dlhoročnou tradíciou účasti na vojnových konfliktoch, boli nositeľmi čestných názvov, významenaní a pod. a ich rozbitie by bolo podľa dobových náhľadov spojené s poklesom bojovej morálky.

Na čele práporu stál štábný dôstojník ako veliteľ práporu spravidla v hodnosti majora alebo podplukovníka, výnimočne plukovníka.¹⁹ Štáb práporu zväčša tvorili: pomocný dôstojník, dvaja vojenský lekári s pomocníkmi, styčný dôstojník, zbrojmajster, práporný trubač a jeden až dvaja cyklisti. Do rámca pešieho pluku sa v prípade potreby začleňovali popri peších práporoch aj prápory poľných strelcov a iné, buď technické, alebo tylové jednotky, prípadne menšie oddiely jazdeckva. Podľa vojenských predpisov postupne každý peší prápor mal disponovať aj jedným guľometným oddielom, tento predpoklad sa však realizoval až v prvej svetovej vojne.

Prápory sa ďalej členili na stotiny (roty). Peší pluk spoločnej armády mal 12 až 16 stotín, v rámci ktorých sa konal výcvik a ktoré boli číslované od 1 po 16. V čase mieru sa aj v spoločnej armáde aj v honvédsve stavali iba štáby a roty s rámcovými stavmi, ktoré popri veliteľovi roty a veliteľoch čiat, ich pomocných orgánov tvorili približne dve tretiny stavu mužstva.²⁰

Prápory tirolských cisárskych strelcov mali podobnú organizačnú štruktúru ako pešie pluky spoločnej armády. Pluky sa skladali zo štábov a štyroch poľných práporov členených na štyri poľné roty. Tu sa taktiež stavali aj záložné prápory a číslovanie práporov i stotín bolo obdobné ako u peších plukov spoločnej armády. Jeden z práporov bol vždy dislokovaný v sídle náhradného práporu na území Rakúska. Veliteľ náhradného rámcového práporu bol v čase mieru aj veliteľom vojenského doplňovacieho obvodu.

Poľné strelecké prápory, ktoré boli doplňované aj z územia Slovenska, mali obdobné vnútorné organizačné členenie. V prípade vojnového konfliktu sa stotiny, resp. roty členili ďalej na čaty a v rámci výcviku alebo počas bojov sa čaty mohli deliť na družstvá. Na čele stotiny stál veliteľ v hodnosti kapitána. Pešia stotina mala v tabuľkách mierových počtov štyroch dôstojníkov (jeden v hodnosti kapitána a ďalší traja v hodnosti nadporučíka resp. poručíka) a 93 príslušníkov mužstva, z ktorých 17 malo hodnosť poddôstojníka. V čase vojny mali byť ku každejrote pričlenení štyria ženisti so zvláštnym vybavením. Pre zdravotnú službu bol vyčlenený jeden poddôstojník a štyria nosiči ranených.²¹

Na základe organizačných zmien z roku 1883 sa mierový stav stotiny pešieho pluku spoločnej armády určil na 86 mužov, celého pluku na 1495 mužov. Vojnový stav poľnej stotiny činil 236 mužov, záložnej stotiny 273 mužov a celého pluku 4914 mužov. V roku 1893 sa tieto stavy o niečo zvýšili a mierový stav pešej aj streleckej stotiny bol 97 mužov aj s dôstojníkmi, v plukoch dislokovaných na okupovaných územiach 133 mužov. Vojnový stav sa zvýšil na 263 mužov.²² Mierový stav pešieho pluku roku 1904 činil 85 dôstojníkov, 1562 príslušníkov

¹⁸PILCH, J.: *Ausztria és Magyarországhadserege*. Budapest 1917, s. 25.

¹⁹Postupom času, najmä po roku 1886, sa v útvaroch pechoty zvýšili stavy štábných dôstojníkov a nastalo určité zlepšenie v rámci povyšovania do vyšších vojenských hodností. Takže po prelome storočia už vo väčšine peších plukov spoločnej armády vo výkazoch stavov nachádzame okrem veliteľa pluku aj ďalšieho plukovníka.

²⁰STROMFELD, A.: c. d., s. 64.

²¹PILCH, J.: c. d., s. 22 – 23; *Az Osztrák-Magyar Monarchia hadainak szervezete*. Budapest 1904. s. 114, 116.

²²BERKÓ, I.: c. d., s. 61; Tiež DANGL, V.: *Vývoj, organizácia*, c. d., s. 98.

mužstva a 10 koní pridelených k štábu pluku. V plukoch bez rámcového práporu 92 dôstojníkov, 1582 príslušníkov mužstva a 10 koní. Takmer tie isté čísla vykazovali aj pluky tirolských cisárskych strelcov spoločnej armády. Poľný strelecký prápor so záložnou stotinou s rámcovým stavom mužstva mal 23 dôstojníkov, 383 mužov a 2 kone a bez rámcovej záložnej stotiny 25 dôstojníkov, 391 príslušníkov mužstva a 2 kone.²³ V roku 1908 boli pri každom pešom prápore na anektovaných územiach vytvorené guľometné oddiely s dvoma guľometmi. V období prípravy brannej reformy pred prvou svetovou vojnou sa mierový stav pešej alebo poľnej streleckej stotiny pohyboval od 92 do 128 mužov (vyšší počet mali jednotky v Bosne a Hercegovine a niektoré prápory v Dalmácii), pričom každý štvrtý prápor pešieho pluku mal stav nižší o 70 mužov.²⁴

Kým budovaniu Landwehru oficiálne kruhy v rakúskej časti monarchie, kde sa zvyrazňovala predovšetkým jednota armády a dobudovanie najmä spoločnej armády s výrazným prodynastickým duchom, neboli veľmi naklonené, v Uhorsku všetky politické strany a zoskupenia (určitú výnimku tvorili iba sociálni demokrati) budovanie uhorskej vlastibrany výrazne preferovali. Toto úsilie dosť nepokryto smerovalo k vybudovaniu samostatnej uhorskej armády, v ktorej by sa v maximálnej miere uplatnila maďarská národná identita.

K samotnej realizácii budovania honvédstva na základe zák. čl. XLI z roku 1868 došlo v nasledujúcom roku, keď bolo na relatívne nízkych stavoch vybudovaných 82 honvédskejších peších práporov a 32 honvédskejších jazdeckých švadrón. Mierový počet pešieho práporu bol iba o niečo vyšší ako stotiny pešieho pluku spoločnej armády. Roku 1869 tvoril 7 dôstojníkov a 116 príslušníkov mužstva. Roku 1879 sa tieto počty ešte znížili, a tak roku 1886 sa zlúčili prápory a vytvorili tzv. polobrigády, ktoré roku 1890 boli preformované na honvédske pluky. Podľa oficiálnej štatistiky z roku 1886, mierový stav honvédskejších polobrigád podliehajúcich III. košickej oblasti a dislokovaných na území dnešného Slovenska vrátane štábov, sa pohyboval od 152 do 255 a polobrigád podliehajúcich IV. bratislavskej oblasti od 152 do 262 mužov.²⁵ Početné stavy novoutvorených honvédskejších plukov stále zostávali veľmi nízke. V tomto období došlo aj ku klasickému členeniu na 3, resp. 4 stotiny, v rámci ktorých došlo aj k určitému zvýšeniu počtu osôb, takže peší honvédskejší pluk s troma práporami mal v mierových tabuľkách 734 mužov, vrátane dôstojníkov, pluk so štyrmi práporami 965 príslušníkov mužstva a dôstojníckeho zboru. Na rozdiel od peších plukov spoločnej armády plukovné hudby sa zriaďovali v počte 43 osôb až na úrovni honvédskejších doplnovacích oblastí. Mierový stav rámcového náhradného práporu tvorili traja dôstojníci a 13 príslušníkov mužstva. K štábom plukov bolo pridelených 8 až 10 koní.²⁶ Pri mobilizácii polobrigády so štyrmi práporami sa doplnili na vojnový stav s počtom 4852 mužov a polobrigády s troma práporami na 3648 mužov.²⁷

Aj keď sa Viedeň usilovala v rámci obmedzených finančných možností o čo najväčší rozvoj branných síl, na zvyšovanie stavu honvédstva ako stelesnenia národných ambícií Maďarov sa dívala s nedôverou. To bola aj jedna z hlavných príčin pomalého rastu tejto zložky branných síl, ktorá do roku 1912 zahrnovala iba pechotu a jazdectvo s najnevýhnutnejšími technickými, tylovými a spojovacími jednotkami. Tým zároveň bol daný rámec pôsobenia honvédstva nutne v súčinnosti so spoločnou armádou. Štáby plukov a jednotlivé pluky boli spravidla dislokované na území príslušnej honvédskej doplnovacej oblasti, rámcové náhradné (záložné) prápory priamo v mieste štábu pluku. Po prelome storočia v čase mieru bol veliteľ pluku vo veciach vojenských a hospodárskych podriadený honvédskejšiemu oblastnému veliteľstvu už prostred-

²³Az Osztrák-Magyar Monarchia hadainak, c. d., s. 118.

²⁴HL Budapest, HM függelék, 45. cs., 8/1918. Mierový stav peších stotín v iných európskych armádach bol nasledovný: Nemecko 141 – 159 mužov, Taliansko 110 mužov, Rusko 105 – 163 mužov, Francúzsko 127 mužov.

²⁵A Felvidék és Kárpátalja hadtörténete 1914 – 1918. Budapest, b. r. v., s. 260.

²⁶BERKÓ, I.: c. d., s. 54 – 55; DANGL, V.: c. d., s. 98.

²⁷VHA Trnava, IV. HKP, kr. 87, 739 eln/1909. Tiež BARCY, Z. – SOMOGYI, GY.: Királyért és hazáért. A m. kir. honvédség szervezete, egyenruhái és fegyverzete 1868-1918. Budapest 1994, s. 31.

níctvom veliteľstva brigády. Vo veciach doplňovania a účtovnej evidencie bezprostredne oblasťnému veliteľstvu. Velitelia práporov a náhradných práporov zodpovedali za výcvik a záležitosti práporu priamo veliteľovi pluku.

Do roku 1890 charakteristickou črtou vo výstavbe honvédstva boli vnútorné organizačné premeny a až od prelomu storočia sa stáva určujúcim úsilie o zvyšovanie počtov.²⁸ Už spomínané guľometné oddiely boli od roku 1908 pridelené zatiaľ iba k niektorým vlastibranným plukom. Pozostávali z veliaceho dôstojníka, 15 príslušníkov mužstva, 5 koní a 2 guľometov. Po mobilizácii sa tento stav zvýšil na 38 hláv a 21 koní.²⁹ Určité porovnanie vývoja rakúskeho Landwehru a uhorského honvédstva dávajú aj tieto čísla k roku 1910. Landwehr mal v tom čase 119 peších práporov, honvédstvo necelých 95, počet stotín bol 467 ku 377. V jednotkách Landwehru bolo systematizovaných spolu 268 guľometov, v honvédstve 56.³⁰ Roku 1872 armáda mala 84 honvédskejších práporov a o rok na to, po zrušení tzv. hraničných oblastí vzniklo ďalších 8 práporov. Po spomínanej reorganizácii na polbrigády, resp. pluky na území Uhorska vzniklo 28 honvédskejších plukov. Do konca storočia sa tento počet zvýšil na 32.³¹

Akýmsi rakúskym pendantom uhorskej vlastibrany bol Landwehr, do zväzku ktorého patrilo od konca 19. storočia 36 plukov (Landwehrinfanterie) a dva pluky poľných strelcov (Landesschützenregimenter). Každý pluk sa členil na 3 prápory a náhradný prápor s rámcovým stavom. Každý prápor mal 4 stotiny. Vnútorné členenie bolo obdobné ako v honvédstve, ale v rámci zadelenia do vyšších vojenských formácií, na rozdiel od uhorskej vlastibrany, pluky Landwehru už v mierových časoch tvorili samostatné brigády, ktoré sa spájali do divízií Landwehru. Táto zložka vojska sa doplňovala výlučne z územia Predlitavska, jej výzbroj, výstroj, tylové vybavenie boli obdobné ako peších a streleckých plukov spoločnej armády.³²

Poslednú a zároveň aj najmenej kvalitnú zložku ozbrojených síl monarchie tvorila cisársko-kráľovská domobrana (Kaiserliche-königliche Landsturm) a uhorská domobrana (Népfelkelés). Detailnejšie úpravy v uhorskej domobrane sa uskutočnili na základe zák. čl. XX z roku 1886, ktorý bol doplnený množstvom čiastkových nariadení a predpisov.³³ Nariadenia vzťahujúce sa na budovanie peších domobraneckých práporov pre prípad vojny boli vypracované už v čase mieru. Pešie domobranecké prápory sa skladali zo štábu, štyroch stotín a jednej náhradnej (rezervnej) stotiny. Tri až štyri takéto prápory tvorili domobranecký pluk. Organizovali sa podobne ako honvédstvo na teritoriálnom princípe v rámci honvédskejších doplňovacích oblastí, a v zbrojných a výstrojných skladoch honvédstva mali deponovanú aj výzbroj a výstroj pre prípad mobilizácie. V rámci vojenskej hierarchie sa však dôstojníci domobrane tej istej hodnosti radili až za dôstojníkov ďalších zložiek armády. Spravidla išlo o dôstojníkov prevelených zo spoločnej armády alebo honvédstva, bývalých dôstojníkov vlastibrany v dôchodku alebo mimo služobný pomer, prípadne vážených občanov, u ktorých bol predpoklad osvojenia si vedomostí potrebných na túto hodnosť po zložení predpísaných skúšok. Výzbroj, výstroj, zásobovanie domobrane sa mali realizovať na tej istej úrovni ako v prí-

²⁸Podrobnejšie Die Habsburgermonarchie, c. d., s. 634 – 668. PAPP, T.: A magyar honvédség, c. d., s. 331. SZURMAY, S.: c. d.

²⁹BARCY, Z. – SOMOGYI, GY.: c. d., s. 39.

³⁰GUILLEAUME, Á.: Szervezeti és egyéb újítások fegyveres erőinkben. In: Magyar Katonai Közlöny, 4, 1911, s. 114.

³¹HL Budapest, HM fűggelék, 45 cs., 8/1913.

³²Podrobnejšie Die Habsburgermonarchie 1848 – 1918, c. d., s. 417 – 430; LEDERER, J. – REDULIĆ, L.: Die Geschichte der k. k. österreichischen Landwehr /1868 – 1914/. Wien 1919. K rozdielom medzi Landwehrom a honvédstvom patrilo aj to, že pri Landwehri sa teritoriálne začlenenie zhodovalo s doplňovacími obvodmi spoločnej armády, kdežto pri honvédstve bolo vytvorené samostatné oblasťné začlenenie nezávislé od doplňovacích teritoriálnych veliteľstiev spoločnej armády. Vojenská prisaha príslušníkov rakúskej vlastibrany bola totožná s vojenskou prisahou cisárskej a kráľovskej spoločnej armády, príslušníci honvédstva navyše prisahali aj na zákony uhorskej vlasti. Rozdiely boli aj vo vojenských odznakoch, v uniformách, bojových zástavách. Ažda najmarkantnejší rozdiel bol vo veliacej a služobnej reči. V Landwehri ňou bola nemčina, v uhorskom honvédstve maďarčina a v chorvátsko-slavónskej vlastibrane jazyk chorvátsky.

³³Pozri Magyar közigazgatási törvények Grill főle kiadása. Hadügy, d. II. Budapest 1911, s. 1 – 284.

pade uhorskej vlastibrany. Materiálne a finančné problémy, ktorými sa budovanie rakúsko-uhorských branných síl po dlhé desaťročia vyznačovalo, však viedli k tomu, že veľká časť uhorskej domobrany slúžila v civilných šatách s trojfarebnou páskou na homej časti ľavého rukáva. Podľa príslušných paragrafov citovaného zákona z roku 1886 domobrana mohla byť použitá aj v mierových časoch, napr. na stráženie mostov a komunikácií, železničných uzlov a staníc, na stráženie hraníc, obranu morského pobrežia (domobranci odvedení z doplnovacích okresov č. 84, 85 a 86), na posilnenie žandárskych hliadok vo vnútri krajiny a pod.³⁴

Posledná zásadná reorganizácia pechoty rakúsko-uhorských ozbrojených síl sa uskutočnila v roku 1912, keď po zdĺhavých vnútropolitických zápasoch, protestných akciách sociálnych demokratov, časti maďarskej meštianskej opozície a antimilitaristických síl, uhorský parlament, po násilnom zásahu jeho predsedu Š. Tiszu, prijal nové branné zákony.³⁵ Tieto zákony v podstatnej miere zvyšovali pre nasledujúce obdobie stav nováčikov a mužstva, v pozemných silách sčasti zavádzali dvojročnú prezenčnú službu, modernizovali armádu najmä budovaním technických a spojovacích jednotiek, zvyšovali palebnú silu brigád a divízií, v honvédstve zavádzali delostrelectvo a zároveň znižovali a skvalitňovali počet cvičení.

V jazdectve a jazdnom (hypomobilnom) delostrelectve, ako aj v špeciálnych druhoch vojsk zostala trojročná prezenčná služba a sedemročná služba v zálohe. V ostatných druhoch pozemných síl sa zavádzala dvojročná prezenčná služba, čo umožňovalo rýchlejší proces výcviku väčšieho počtu odvedencov. V súvislosti s tým sa zmenila aj dĺžka trvania služobnej povinnosti v náhradnej zálohe, v registrovaní záloh honvédstva a pri preradení do domobrany. Vzhľadom na to, že zavedenie jednotlivých paragrafov tohto zákona do praxe bolo zložité, boli v ňom zakotvené aj postupy a termíny na tzv. prechodné obdobie.³⁶

Jedným z najdôležitejších častí nového branného zákona bolo zvýšenie počtu odvedencov. Parlament schvaľoval kontingent nováčikov vždy na desať rokov dopredu a jeho výpočet bol závislý od percentuálneho zastúpenia počtu obyvateľstva v Uhorska a Rakúska na základe posledného sčítania ľudu. Posledné sčítanie sa v monarchii uskutočnilo roku 1910. Celkový ročný kontingent nováčikov z Rakúsko-Uhorska činil pre spoločnú armádu do roku 1889 spolu 95 000 mužov, od roku 1889 na každý rok 103 100 mužov. Branným zákonom z roku 1912 sa tento počet postupne zvyšoval na 159 500 mužov.³⁷ Z toho skutočný ročný kontingent nováčikov pre spoločnú armádu v jednotlivých obdobiach na základe schválenia uhorského parlamentu bol pre Zalizavsko takýto: roku 1880 – 42 711 mužov, roku 1893 – 43 889 mužov, roku 1904 – 44 076 mužov, roku 1912 – 57 997 mužov, roku 1913 – 65 673 mužov a roku 1914 do mobilizácie 68 018 mužov.³⁸

V roku 1912 stanovili postupné zvyšovanie kontingentu nováčikov na 12 rokov dopredu. V prvom roku platnosti nového branného zákona bol tento stav určený na 136 000 mužov, v druhom roku na 154 000 mužov a v nasledujúcich desiatich rokoch na 159 500 mužov. V uhorskom honvédstve na rok 1912 na 17 500, na rok 1913 na 21 500, na rok 1914 na 23 717, na rok 1915 na 25 018, na rok 1916 na 26 019, na rok 1917 a roky nasledujúce na 26 996 mužov. Rakúska vlastibrana bez Tirolska a Vorarlbergu sa zvyšovala z roku 1912, keď mala naplniť kontingent v počte 20 715 mužov postupne do roku 1917 taktiež na 26 996 mužov.³⁹ Z týchto čísel je zrejmé výrazné zvýšenie počtu odvedencov a početného stavu armády. Prirodzeným dôsledkom zvýšenia týchto stavov bol očakávaný pokles náhradnej zálohy a skrátenie výcviku vojakov v zálohe.

³⁴VHA Tmava, LSBK Trenčín, kr. 79, 3237 eln/1911.

³⁵Podrobnejšie DANGL, V.: Prejavy antimilitarizmu na Slovensku v súvislosti s bojom o branné zákony a slovenská politika v r. 1911 – 1912. In: Štúdie k čsl. vojenským dejinám. Bratislava 1977, s. 23 – 57.

³⁶XXX. törvényzikk a véderőről. In: 1912. évi törvényzikk. Budapest 1913; Ďalej XXXI. törvényzikk a honvédségről. Tamže; Doplnujúce predpisy, nariadenia a zákonné ustanovenia pozri Magyar közigazgatási törvények Grill fősze kiadása. Véderőtörvény. Hadsereg, /Haditengerészet/, Honvédség. Budapest 1914.

³⁷HL Budapest, HM függelék, 45. cs., 8/1913.

³⁸ŠOBA Bratislava, Župa bratislavská, Hl. župan, 45/1913. Tiež Magyar közigazgatási törvények, c. d., s. 4 – 5.

³⁹SHVOY, I.: Szervezeti és egység változások hadseregünkben. In: Magyar Katonai Közlöny, 6, 1913, s. 2 – 3.

Zvýšený stav odvedencov sa v pechote spoločnej armády odrazil predovšetkým na úprave mierových počtov jednotlivých plukov a vybudovaní 23 nových guľometných oddielov. Okrem piatich plukov všetky pešie a strelecké pluky už disponovali dvoma guľometnými oddielmi a samostatné strelecké prápory jedným guľometným oddielom. Každá štvrtá stotina v štyroch peších práporoch dislokovaných pri rieke Isonso (Soči) bola pretvorená na cyklistickú stotinu a pri všetkých cyklistických stotínach sa začali vytvárať guľometné oddiely s guľometmi namontovanými na motocykloch. V spoločnej armáde a rakúskom Landwehri sa oddelenili doplňovacie veliteľstvá od plukovných veliteľstiev a boli bezprostredne podriadené ako samostatné zložky divíznym veliteľstvám. Takto vzniklo 53 doplňovacích veliteľstiev Landwehru a 3 krajinské doplňovacie veliteľstvá. Počet doplňovacích veliteľstiev uhorského honvédstva sa zvýšil na 47 a taktiež boli vyňaté z veliteľskej pôsobnosti štábu pluku. Reorganizácia sa mala ukončiť až na jar 1914. Domobranecké veliteľstvá v oboch častiach habsburskej ríše mali byť z práporného systému transformované na systém plukovný. Za tým účelom boli zatiaľ pri honvédstve v miestach budúcich domobraneckých veliteľstiev zriadené užšie štáby s počtom traja dôstojníci a šesť pomocných síl.⁴⁰

Nové organizačné zmeny sa najvýraznejšie dotkli honvédstva, kde okrem budovania delostrelectva v rámci pechoty, takmer stopercentného zvyšovania počtu odvedencov, prispôbenia vojenských cvičení úrovni spoločnej armády, sa postavili aj štyri nové pešie pluky. Honvédske pluky, ktoré dovtedy mali 4 prápory, boli reorganizované a od roku 1913 už všetky mali iba 3 prápory. Po úplnej prestavbe takto honvédstvo disponovalo dohromady 32 pešími plukmi spolu s 96 prápormi, pričom jeden prápor bol ešte vybudovaný vo Fiume. Každý prápor mal mať štyri stotiny, ale pre dlhodobosť projektu niektoré prápory disponovali iba s tromi stotínami. Mierový počet príslušníkov honvédskejších stotín sa postupne mal zvýšiť na 97 mužov. Vzhľadom na napätie na Balkáne počty osôb stotín plukov dislokovaných na južných hraniciach boli zvýšené na 120 mužov. Počty uhorských domobraneckých plukov sa taktiež zvýšili na 32.⁴¹

Ak zhrnieme údaje o sile rakúsko-uhorskej pechoty v čase vypuknutia prvej svetovej vojny na základe počtu útvarov, dostaneme tieto čísla:

102.....	peších plukov spoločnej armády so 408 prápormi
4.....	pešie bosensko-hercegovinské pluky s 15 prápormi
4.....	tirolské cisárske a kráľovské strelecké pluky s 13 prápormi
29.....	práporov poľných strelcov spoločnej armády
2.....	bosensko-hercegovinské prápory poľných strelcov
1 a pol.....	prápor hraničných poľných strelcov
37.....	peších plukov cisársko-kráľovského Landwehru so 113 prápormi
32.....	uhorských honvédskejších peších plukov s 97 prápormi
3.....	cisársko-kráľovské krajinské strelecké pluky so 16 prápormi
40.....	cisársko-kráľovských peších plukov domobrany so 136 prápormi
32.....	uhorských kráľovských domobraneckých plukov s 97 prápormi. ⁴²

⁴⁰Tamže.

⁴¹Harmonogram prestavby vnútornej štruktúry pechoty honvédstva na základe nového branného zákona z roku 1912 usmerňuje dôverný spis ministra uhorskej vlastibrany zo 17. 9. 1912 a jeho doplnok z 15. 12. 1912 (VHA Trnava, IV. HKP, kr.č. 80, 4511 eln/1912, 3401 eln/1912). K tomu podrobnejšie BARCÝ, Z. – SOMOGYI, GY.: c. d., s. 44 – 48.

⁴²KERSCHNAWE, H.: Die unzureichende Kriegsrüstung der Mittelmächte als Hauptursache ihrer Niederlage. In: Ergänzungsheft 4 zum Werke „Österreich-Ungarns letzter Krieg.“ Wien 1932, tabuľka č. 5. Porovnaj tiež DANGL, V.: Vývoj, organizácia, c. d., s. 99; JOLLY, E.: Az Osztrák-magyar véderő fejlődése 1910-tól a világháború végéig. In: Magyar Katonai Közlöny, 9, 1921, s. 822. V rámci mobilizácie bolo postavených ešte 28 tzv. pochodových plukov spoločnej armády, 16 pochodových plukov honvédstva a viacero dobrovoľníckych peších domobraneckých práporov. Bližšie pozri Österreich-Ungarns letzter Krieg 1914 – 1918, d. I. Wien 1930. V slovenských súvislostiach tiež HRONSKÝ, M. – KRIVÁ, A. – ČAPLOVIČ, M.: Vojenské dejiny Slovenska /1914 – 1939/, zv. IV. Bratislava 1996, s. 9 – 13. Na porovnanie nárastu peších útvarov údaje z roku 1906 Conrad: Aus meiner Dienstzeit 1906 – 1918, zv. I., príloha 39, s. 659.

Približne s touto organizačnou rôznorodosťou pechoty Rakúsko-Uhorsko vstupovalo do prvej svetovej vojny.

Pevnejšiu štruktúru vertikálnej nadväznosti v čase vojny a mieru dostali jednotky pechoty najmä počas napoleonských vojen, predovšetkým zásluhou vojenských reforiem arcivojvodu Karola. Podobu, v akej sa objavili na frontoch prvej svetovej vojny, nadobudli postupne, predovšetkým organizačnými zmenami zavedenými do armády po porážkach v rakúsko-taliansko-francúzskej vojne roku 1859 a po prehratej prusko-rakúskej vojne roku 1866, keď sa vytvorilo už záväzné a trvalé členenie armády na zbory, divízie, brigády, pluky a nižšie organizačné stupne v rámci peších, jazdeckých a delostreleckých plukov. Pešie útvary ako samostatné organizačné prvky vytvárané spájaním peších plukov a iných menších útvarov sa v rakúsko-uhorskej armáde objavovali na úrovni peších brigád a peších divízií.

Pešiu brigádu tvorili spravidla dva pešie pluky, prípadne 6 až 9 peších práporov alebo streleckých práporov, resp. práporov Landwehru pod jednotným velením. Do organizačnej štruktúry pešej brigády spoločnej armády patrili aj technické a zásobovacie oddiely, posádkové nemocnice a lekárne a pod. Pešie brigády, v prípade vojnového konfliktu začlenené do zväzku divízií, nedisponovali vlastnými spojovacími, zdravotníckymi a zásobovacími jednotkami, tie boli zabezpečené na úrovni divízie. Podobne ako pešie pluky, mali aj brigády číselné označenie a na ich čele stál veliteľ v hodnosti generálmajora alebo generálporučika. Spolu so svojim zástupcom a ordonancom a dočasne alebo trvale prideleným personálom tvorili štáb brigády. V roku 1904 rakúsko-uhorská armáda mala 64 peších brigádnych veliteľstiev spoločnej armády, 8 veliteľstiev horských brigád dislokovaných na okupovaných územiach Bosny a Hercegoviny, 14 honvédskech brigádnych veliteľstiev, 16 brigádnych veliteľstiev pechoty Landwehru a 1 veliteľstvo krajinskej pešej streleckej brigády.⁴³

Honvédske brigády boli vytvárané od roku 1871, a to s prihliadnutím na územné členenie honvédstva v Uhorsku. Veliteľovi brigády bol pridelený adjutant, lekár a dvaja kadeti. Pôsobnosť tohto štábu bola obmedzená iba na výcvik a zdravotnícku službu, hospodársko-správne veci naďalej patrili do kompetencie oblastného honvédskeho veliteľstva. Po vnútorných zmenách bolo roku 1876 vytvorených 14 honvédskech brigád a roku 1913, po vybudovaní štyroch nových honvédskech plukov k nim pribudli ďalšie dve pešie brigády. Všetky brigády boli zároveň aj prečíslované.⁴⁴

Na boj v horských podmienkach boli predurčené horské brigády, utvárané spravidla z niekoľkých horských peších práporov a tylových a technických jednotiek a iných zbraní. Pred vypuknutím prvej svetovej vojny rakúsko-uhorská monarchia disponovala 14 horskými brigádami, ktorých organizačné jadro tvorilo 6 až 9 práporov.⁴⁵

Vyšším stupňom v organizačnej štruktúre pechoty monarchie boli pešie divízie. Pešia divízia už mala vnútornú organizáciu usporiadanú tak, aby mohla po mobilizácii dlhší čas plniť bojové úlohy aj samostatne. Z toho dôvodu sa tu spájali spravidla už súčasť všetkých druhov zbraní s najdôležitejším technickým, spojovacím, zdravotníckym, výzbrojným, výstrojným, zásobovacím a iným materiálom. Pešia divízia bola prvým taktickým vojskovým telesom vyššieho stupňa a zároveň základným prvkom pre budovanie armádnych zborov a armád.

Pešiu divíziu spoločnej armády v mieri tvorili najčastejšie dve, výnimočne tri pešie brigády pod velením veliteľa divízie, resp. divízneho veliteľstva. Na čele štábu stál náčelník štábu divízie podľa tabuliek v hodnosti majora. Veliteľstvo divízie sa členilo na 4 oddelenia: štábne oddelenie, intendačné oddelenie, tzv. podporná skupina a strážna služba štábu. Počty

⁴³Az Osztrák-Magyar monarchia hadainak, c. d., s. 420 – 423, 467 – 469.

⁴⁴VHA Tmava, IV. HKP, kr. 80, 4511 eln/1912. K vývoju honvédskech brigád tiež BARCY, Z. – SOMOGYI, GY.: c. d., s. 130 – 131; Die Habsburgermonarchie, c. d., s. 647 – 649.

⁴⁵SCHMID, H.: Heerwesen, d. II. Wien 1915, s. 182. Schému horskej brigády pozri PILCH, J.: c. d., s. 62 – 64.

divízneho veliteľstva so štábom sa tabuľkovo pohybovali okolo 300 mužov, 110 koní a 20 povozov.⁴⁶ Do organizácie divízie okrem peších brigád, resp. plukov vrátane guľometných oddielov bolo začlenené aj divízne jazdectvo, ktoré okrem vlastného štábu sa skladalo z dvoch jazdeckých švadrón, z jazdeckej spojovacej hliadky a z jednej čaty ženistov. Ďalej sem patrilo divízne delostrelectvo s dvoma húfnicovými oddielmi (12 húfníc) a jedným poľným delostreleckým plukom (30 diel). A napokon každá divízia disponovala aj tzv. divíznymi orgánmi (inštitútmi), ktoré tvorili divízny telefonický oddiel, výzbrojná kolóna, divízny zdravotnícky inštitút, pešia stravovacia kolóna a divízne pekárne.⁴⁷ Podľa príslušných schematizmov pešia divízia spoločnej armády mala spolu 16 a jednu štvrtinu guľometných oddielov, 2 a pol jazdeckých švadrón a 7 delostreleckých batérií. To dávalo dohromady 16 tisíc pušiek, 32 guľometov, 300 jazdcov a 42 diel. Vojnový stav pešej divízie spoločnej armády sa podľa údajov z roku 1904 pohyboval od 10 do 15 tisíc mužov.⁴⁸

Samozrejme, podľa potreby a povahy bojovej aktivity sa v rámci peších divízií robili zmeny čo do zloženia i početného stavu. V čase mieru bol tento systém o niečo zjednodušený tým, že neboli naplnené niektoré divízne veliteľské štruktúry a do organizačného rámca divízie neboli pojaté všetky zložky zbraní, resp. ich súčastí. Napr. 14. pešia divízia s veliteľstvom v Bratislave podľa mierových tabuliek z júna 1914 okrem 27. a 28. pešej brigády (pričom 48. a 76. peší pluk mali iba 3 prápory, štvrté prápory boli vedené ako náhradné), 7 guľometných oddielov a pionierskeho práporu, mala vo svojej organizácii už len prápor mínerov, sanitné oddelenie a jednu náhradnú pešiu stotinu v rámcových stavoch. 33. pešia divízia so štábom v Komárne okrem príslušných brigád disponovala iba so 6 guľometnými oddielmi, ale mala 2 náhradné saperské roty a pod.⁴⁹

Na prelome storočia veliteľstvám jednotlivých zborov podliehalo 31 divízií pechoty spoločnej armády (z toho 5 v čase mieru nebolo postavených) a 5 jazdeckých divízií.⁵⁰ V období pred sarajevským atentátom Rakúsko-Uhorsko malo 33 peších divízií spoločnej armády, 8 peších divízií Landwehru a 8 peších honvédske divízií, z ktorých dve boli vybudované na exteriériálnom princípe.⁵¹

V rámci honvédstva sa v prípade vojny mali postaviť dve honvédske divízie, ku ktorým však delostrelecké, technické, zásobovacie, vozatajské a zdravotnícke jednotky boli pričleňované zo zväzku spoločnej armády. Toto rozhodnutie sa prijalo už roku 1873, ale až do roku 1913

⁴⁶Štábne oddelenie okrem náčelníka štábu tvorili dvaja štábni dôstojníci, spojovací dôstojníci vykonávajúci sprostredkovanie medzi štábom a podriadenými jednotkami, pisári, tlmočníci, šoféri pridelených motorových vozidiel a motocyklov, družstvo cyklistov a poľní žandári. Toto oddelenie zodpovedalo za operačnú činnosť a zároveň vykonávalo aj inšpekčnú službu v rámci divízie. Intendačné oddelenie viedli štyria dôstojníci zodpovedajúci za stravovanie a iné náležitosti príslušníkov divízie. Do ďalšej skupiny štábu patrili veliteľ delostrelectva, hlavný lekár divízie, vojenský duchovný, vojenský sudcovia a poštová exozitúra. Posledná skupina štábu v sile jednej pešej stotiny a jednej jazdeckej čaty mala za úlohu vykonávať strážnu službu v oblasti pôsobenia divízneho veliteľstva (PILCH, J.: c. d., s. 55 – 57).

⁴⁷Divízny telefonický oddiel zabezpečujúci telefónny styk s vyššími veliteľstvami mal k dispozícii 4 telefónne ústredne s káblami na dosah 40 km a 2 telegrafické aparáty. Výzbrojnej kolóne velil delostrelecký dôstojník. Tá viezla so sebou pre každú pušku 160 nábojov, pre poľné delá 366 a húfnice 240 nábojov. Zdravotnícky oddiel sa skladal z lekárov, zdravotníkov a na ošetrovanie ranených vycvičených vojakov. V rámci pôsobenia tohto oddielu sa mala zabezpečiť prvá pomoc do tej doby, kým ošetrovaných nebolo možné odsunúť na ďalšiu liečbu. Oddiel bol vybavený príslušným zdravotníckym materiálom a sanitnými vozmi. Pešia stravovacia kolóna viezla so sebou potraviny na

6 dní. Divízne pekárne vybavené 10 mobilnými poľnými pekárňami viezli so sebou aj potrebné suroviny na výrobu chleba (Tamže, s. 57 – 58).

⁴⁸Tamže, s. 58. Podrobnejšie pozri tiež prílohu č. 7.

⁴⁹VHA Trnava, IV. HKP, kr. 459, 2947 eln/1914.

⁵⁰FROBENIUS, H.: Militär-Lexikon. Berlin 1901, s. 661.

⁵¹EHNL, M.: Die öst.-ung. Landmacht nach Aufbau, Gliederung, Friedensgarnison, einleitung und nationaler Zusammensetzung im Sommer 1914. In: Ergänzungsheft 9 zum Werke „Österreich Ungarns letzter Krieg“. Wien 1934, s. 12, 96 – 103. Tiež SCHMID, H.: c. d., s. 183.

sa tento princíp realizoval iba počas jesenných manévrov. Na základe predvojnovej reorganizácie branných síl boli potom z 8 honvédskejších plukov nad rámec honvédskejších doplnovacích oblastných veliteľstiev od 1. marca 1913 už natrvalo vytvorené dve honvédske divízie, jedna so štábom divízie v Budapešti, druhá vo Veľkom Varadíne. Veliteľstvo divízie tvoril jeden generálporučík ako veliteľ divízie, náčelník štábu divízie, dvaja štábni dôstojníci, jeden rotný ako pisár a jeden styčný dôstojník.

Veliteľstvá honvédskejších divízií mali rovnaké služobné postavenie ako honvédske oblastné veliteľstvá, ale v organizačnej sfére im podriadené neboli. Ich vzájomný vzťah určovali a špecifikovali mobilizačné predpisy a nariadenia.⁵² Novým rozčlenením Uhorska na 6 honvédskejších oblastí, došlo potom aj k vytvoreniu ďalších šiestich honvédskejších peších divízií, ktoré boli dopĺňované z teritória vlastnej oblasti, s výnimkou oblasti mesta Fiume, ktoré bolo pričlenené k I. budapeštinskej honvédskej oblasti. Pri týchto divíziách príslušné honvédske doplnovacie veliteľstvo suplovalo zároveň veliteľstvo divízie.

Cisársko-kráľovský Landwehr bol taktiež od roku 1882 formovaný do organizačných štruktúr divízií. V rámci každej vojenskej oblasti Landwehru okrem zadarskej, bolo vybudované divízne veliteľstvo Landwehru (Landwehr-Truppendivisionskommando).⁵³

Predposledným stupňom v rámci takticko-operačného zoskupenia vojsk rakúsko-uhorskej armády boli armádne zbory (Armeekorps, hadtest). Nosnú úlohu aj tu tvorila pechota. Na teritóriu monarchie bolo postavených v predvojnovom období 16 armádnych zborov, z ktorých šesť bolo dislokovaných na území Uhorska, z nich jeden v Chorvátsko-Slavónsku a dva, s veliteľstvom v Bratislave a v Košiciach, na území dnešného Slovenska. Rozmiestnenie útvarov podliehajúcich veliteľstvám armádnych zborov sa krylo s územnými obvody doplnovacích vojenských oblastí. Veliteľstvá jednotlivých zborov boli dislokované v mieste doplnovacích vojenských oblastných veliteľstiev vždy v nejakom väčšom meste monarchie. Zborové veliteľstvá v čase mieru na území svojho zboru riadili dopĺňovanie stavov, viedli a kontrolovali výcvik a riadili hospodársko-správne veci útvarov. Na čele veliteľstva zboru stál veliteľ s titulom „náčelník zboru a veliaci generál“, ku ktorému okrem osobného adjutanta bol pridený štáb zboru s náčelníkom zboru.

Veliteľstvo zboru pred prvou svetovou vojnou sa skladalo z vojenského oddelenia, ktoré viedol náčelník štábu zboru a ktoré plnilo vlastnú funkciu štábu vo veciach bojovej pripravenosti. Ďalej tu bolo intendantčné oddelenie na čele s intendantným náčelníkom, zaoberajúce sa hospodárskymi a správnymi vecami zboru. A nakoniec tzv. vojenská stavebná kancelária, riadená vojenským správcom tejto kancelárie, ktorá mala na starosti stavebné práce a záležitosti dislokácie, ubytovania a pod. Súčasťou veliteľstva boli aj pomocné orgány zboru: vojenský duchovný, referent pre právne záležitosti a náčelník zdravotnej služby.

Jednotlivým zborovým veliteľstvám podliehali v čase mieru spravidla dve, výnimočne tri pešie divízie spoločnej armády, jazdecká brigáda alebo divízia a jedna alebo viac delostreleckých brigád s príslušným počtom technických, spojovacích a tylových jednotiek. V čase vojnového nebezpečenstva zlúčením dvoch, prípadne troch peších divízií sa mal vytvoriť armádny zbor tak, že sa k divíziám spoločnej armády pripojila ešte jedna honvédska divízia, resp. divízia Landwehru a oddiel ťažkých húfníc. Armádny zbor bol tým stupňom, kde sa v divíziách, brigádach ešte tri samostatné zložky ozbrojených síl, t.j. spoločné vojsko, vlastibrana a domobrana, spájali pod spoločné velenie. Okrem uvedených jednotiek inštitúcií, patriacich do zväzku divízií, brigád a plukov, bol organizačný rámec armádnych zborov dopĺňovaný oddielom ťažkých húfníc, jedným ženijným a jedným pionierskym práporom, balónovou, rádiotelefonoú a telegrafnou čatou, poľnými jatkami so zásobami živých zvierat na 4 dni, poľnou nemocnicou s 200 lôžkami, poľnými zdravotníckymi zariadeniami s kapacitou pre 500 chorých a ranených,

⁵²VHA Trnava, IV. HKP, kr. 80, 4511 eln/1912; III. HKP, 200 eln/ 109M.

⁵³Podrobnejšie Die Habsburgermonarchie, c. d. , s. 417 – 430.

veterinárnou kolóniou, zásobovacou kolónou pre opravy vozov a vozového parku a motorizovanou tylovou kolónou.⁵⁴

Dislokácia zborových veliteľstiev a ich číslovanie sa počas existencie dualizmu menili, ale v zborových veliteľstvách V. zboru v Bratislave a VI. zboru v Košiciach do vzniku prvej svetovej vojny v tomto smere nenastala zmena. Vojenských oblastí, na území ktorých sa vytvárali príslušné armádne zbory, bolo roku 1909 v Rakúsku 9, od roku 1909 10, v Uhorsku, vrátane Chovátska a Slavónska 6, z toho dve na území Slovenska. Na severe a západe v hrubých črtách zodpovedali ich hranice dnešným hraničným líniam Slovenska, na juhu, juhozápade a východe však presahovali aj do územia dnešného Maďarska, Ukrajiny, ba aj bývalého Sedmohradska v Rumunsku. Pešie pluky spoločnej armády v podriadenosti V. bratislavského zboru boli celkom alebo sčasti doplňované z Bratislavskej, Nitrianskej, Trenčianskej, Turčianskej, Tekovskej, Komárňanskej, Oravskej, Hontianskej, Ostrihomskej a Rábskej (Gyórskej) župy. Pluky podriadené veliteľstvu VI. košického zboru z Gemersko-malohontskej, Zvolenskej, Liptovskej, Novohradskej, Spišskej, Abovsko-turnianskej, Šarišskej, Zemplínskej a Užskej župy.⁵⁵

(Vnútorne zmeny mierovej organizácie týchto armádných zborov odzrkadľujú uvedené schémy ich mierovej organizácie v rokoch 1890 a 1914 – pozri prílohy č. 1 – 4).

Pri sledovaní výstavby pechoty rakúsko-uhorskej armády na území Slovenska zistíme, že roku 1890 tu boli dislokované okrem dvoch zborových veliteľstiev so sídlami v Košiciach a v Bratislave aj tri pešie divízne veliteľstvá (14. Bratislava, 27. Košice, 33. Komárno) a päť peších brigádných veliteľstiev, z ktorých po dvoch boli umiestnené v Komárne a v Košiciach (27. Bratislava, 53. Košice, 54. Košice, 65. Komárno, 66. Komárno). Roku 1905 a 1914 schematizmy vykazujú na našom teritóriu štyri pešie brigádne veliteľstvá, pričom od roku 1890 do vypuknutia prvej svetovej vojny nastali zmeny v tom, že veliteľstvo 28. pešej brigády bolo zo Šopronu prevelené do Bratislavy, veliteľstvo 65. pešej brigády z Komárna do Rábu a veliteľstvo 54. pešej divízie bolo ešte pred prelomom storočia umiestnené v Prešove. Zo 102 plukov pechoty spoločnej armády bolo dislokovaných na území dnešného Slovenska aj so štábom 8 plukov, v roku 1905 7 plukov a v júni roku 1914 tiež 7 plukov. Okrem toho na území Slovenska boli rozmiestnené i ďalšie prápory plukov, ktorých plukovné veliteľstvo malo posádku mimo hraníc nášho územia (podriadenosť a dislokáciu plukov a práporov pechoty spoločnej armády v rokoch 1890, 1905 a 1914, podliehajúcich V. a VI. zboru pozri bližšie v prílohách č. 5 a 6).

Z poľných streleckých práporov boli roku 1890 dislokované na území dnešného Slovenska dva (29. Spišská Nová Ves, 32. Kežmarok), roku 1905 aj s náhradnými stotinami taktiež dva (19. Bratislava, 32. Banská Bystrica), pričom exteritoriálne dislokovaný 29. peší strelecký prápor mal náhradnú stotinu roku 1905 tiež na Slovensku. V období bezprostredne pred prvou svetovou vojnou na našom území kompletný poľný strelecký prápor rozmiestnený nebol, ale boli tu naďalej dislokované tri náhradné stotiny (Komárno, Lučenec, Prešov).

⁵⁴DANGL, V.: Vývoj, organizácia, c. d., s. 91 – 92; PILCH, J.: c. d., s. 60 – 62.

⁵⁵Bratislavskému oblastnému veliteľstvu okrem žúp na území Slovenska podliehali aj obvodné doplňovacie veliteľstvá zo žúp Ráb, Veszprém, Zala, Šopron, Mošon, Vaš a sčasti Komárno a Ostrihom. Vojenské obvodné veliteľstvá podliehajúce košickému oblastnému veliteľstvu okrem uvedených žúp na území Slovenska boli doplňované aj zo župy Szatmár, Szabolcs, Heves, Bereg, Máramoš, Ugocsa a sčasti zo župy Abovsko-turnianskej, Novohradskej, Tekovskej a Užskej. Porovnaj mapové prílohy Die Habsburgermonarchie, c. d., s. 412; tiež DANGL, V. – SEGEŠ, V.: c. d., s. 211; JÓZSA, GY. G.: Ferenc József zászlai alatt /1848 – 1914/. Budapest 1990, frontispice; ŽUDEĽ, J.: Stolice na Slovensku. Bratislava 1984.

Dislokácia a podriadenosť poľných streleckých práporov a náhradných stotín spoločnej armády V. a VI. zboru v rokoch 1890, 1905 a 1914⁵⁶

Číslo práp.	Dislokácia mierovej posádky	P o d l i e h a			Rok založenia	Náhradná stotina	Zriad'uje sa z vojenskej oblasti zboru
		brigáde	divízii	zboru			
R. 1890							
11.	Ráb	28. pešej Sopron	14. pešej Bratislava	V. Bratislava	1813	Ráb	V. Bratislava
29.	Spišská Nová Ves	54. pešej Košice	27. pešej Košice	VI. Košice	1859	Lučenec	VI. Košice
32.	Kežmarok	54. pešej Košice	27. pešej Košice	VI. Košice	1859	Prešov	VI. Košice
R. 1905							
11.	Kőszeg	66. pešej Komárno	14. pešej Bratislava	V. Bratislava	1813	Ráb	V. Bratislava
19.	Bratislava	65. pešej Ráb	14. pešej Bratislava	V. Bratislava	1849	Komárno	V. Bratislava
29.	Zaleszczyki	59. pešej Czernowitz	30. pešej Lvov	XI. Lvov	1859	Lučenec	VI. Košice
32.	Banská Bystrica	53. pešej Košice	27. pešej Košice	VI. Košice	1859	Prešov	VI. Košice
R. 1914							
11.	Gradisca	56. pešej Görz	28. pešej Laibach	III. Graz	1813	Ráb	V. Bratislava
19.	Klagenfurt	12. pešej Klagenfurt	6. pešej Graz	III. Graz	1849	Komárno	V. Bratislava
29.	Monfalcone	56. pešej Görz	28. pešej Laibach	III. Graz	1859	Lučenec	VI. Košice
32.	Trembowla	60. pešej Lvov	30. pešej Lvov	XI. Lvov	1859	Prešov	VI. Košice

⁵⁶Spracované na základe údajov zo Schematismus für das k. u. k. Heer und für die k. u. k. Kriegs-Marine für 1890. Wien 1889; Schematismus für das k. u. k. Heer und die k. u. k. Kriegsmarine für 1905. Wien 1904; EHNL, M.: c. d., s. 35 – 49.

Prestavba v rámci ozbrojených síl monarchie sa výrazne dotkla aj honvédsťva. Od roku 1868 územie Slovenska bolo zahrnuté do dvoch honvédsťvých doplnňovacích oblastí, a to do honvédsťvej doplnňovacej oblasti III. so sídlom v Košiciach a IV. so sídlom v Bratislave. Útvary spadajúce do ich pôsobnosti sa však podobne, ako u spoločnej armády, nachádzali aj mimo teritórium dnešného Slovenska. V počiatočnej fáze budovania uhorskej vlastibrany veliteľstvu košickej doplnňovacej oblasti podliehalo celkom 16 honvédsťvých peších práporov, z ktorých tri mali svoje štáby na našom území (37. Prešov, 38. Levoča, 39. Košice). Okrem toho niektoré stotiny práporov s veliteľstvom na území dnešnej Ukrajiny, boli taktiež dislokované na východnom Slovensku.⁵⁷ Zo štrnástich honvédsťvých peších práporov, podliehajúcich veliteľstvu bratislavskej honvédsťvej oblasti, 11 malo svoje štáby na teritóriu stredného, južného a západného Slovenska (51. Jelšava, 53. Radvaň, 54. Ružomberok, 55. Budatín, 56. Trenčín, 57. Trnava, 58. Bratislava, 59. Hurbanovo, 60. Nitra, 61. Levice, 62. Šahy). Dve stotiny 52. práporu s veliteľstvom v Balašských Ďarmotách boli tiež dislokované na južnom Slovensku vo Filákovke a v Lučenci.⁵⁸

Po začlenení honvédsťvých peších práporov roku 1871 do organizácie brigád, veliteľstvu 10. pešej brigáde v Košiciach okrem jazdeckých útvarov boli podriadené 37. honvédsťvy peší prápor Prešov, 38. peší prápor Levoča, 30. peší prápor Košice a 48. peší prápor Miskolc. 11. pešej brigáde so štábom v Novom meste pod Šiatrom (Sátoraljaújhely) štyri pešie prápory – všetky so sídlom mimo územie Slovenska a 12. brigáde ďalšie štyri prápory dislokované za dnešnými hranicami Slovenska. Všetky boli v podriadenosti III. honvédsťveho oblastného veliteľstva v Košiciach. Na IV. bratislavské honvédsťve oblastné veliteľstvo boli napojené tri honvédsťve brigády. A to 13. so sídlom v Šahách, do zväzku ktorej patrili 51. prápor z Jelšavy, 52. prápor z Balašských Ďarmot, 61. prápor z Levíc a 62. prápor zo Šiah. Ďalej 14. honvédsťva brigáda so štábom v Budatíne s prápormi 53. Radvaň, 54. Ružomberok, 55. Budatín, a 56. Trenčín. A nakoniec 15. honvédsťva pešia brigáda v Bratislave s prápormi 57. Trnava, 58. Bratislava, 59. Hurbanovo a 60. Nitra.⁵⁹ Po organizačných úpravách honvédsťvej pechoty sa od konca deväťdesiatych rokov 19. storočia vyvinul v rámci III. a IV. honvédsťvej oblasti systém podriadenosti a dislokácie jednotiek uvedený na str. 19.

Tento stav sa zachoval až do vzniku svetovej vojny s tým, že v roku 1914 do pôsobnosti III. oblastného veliteľstva v Košiciach, ako nadriadeného územného veliteľstva, bol začlenený 40. honvédsťvy peší pluk so štábom v Szatmár-Németi z 20. divízie vo Veľkom Varadíne, s prápormi mimo územia Slovenska. Podobný systém iba teritoriálnej podriadenosti existoval aj v 82. honvédsťvom pešom pluku v Nagykanizsi, ktorý bol súčasťou organizačnej štruktúry 41. divízie v Budapešti, ale územne podliehal IV. honvédsťvemu oblastnému veliteľstvu v Bratislave. Aj prápory tohto pluku boli dislokované mimo Slovenska.⁶²

Podľa výkazu ministerstva uhorskej vlastibrany z roku 1906 boli plánované vojnové počty peších honvédsťvých plukov, v ktorých podľa štatistických výkazov slúžili aj Slováci takéto: 9. pluk: 3408 mužov, 10., 11., 14., 15. a 16. pluk: 3 366 mužov, 13. pluk: 3409 mužov, 12. pluk 3414 mužov.⁶³ Z hlásenia veliteľa 15. honvédsťveho pluku so sídlom v Trenčíne z 13. augusta 1914, teda po naplnení vojnových počtov vyplýva, že pluk je pripravený na presun na severovýchodné bojisko a má 86 dôstojníkov, 3374 mužov, 241 koňov a 44 vozidiel.⁶⁴

⁵⁷I. stotina 36. práporu s veliteľstvom v Užhorode bola dislokovaná v Sobranceiach, 3. a 4. stotina toho istého práporu v Humennom, resp. vo Vranove (A Felvidék és Kárpátalja, c. d., s. 30).

⁵⁸Tamže.

⁵⁹Tamže, s. 254.

⁶⁰Übersichts – Karte der Dislokation des k. u. k. öster.- ung. Heeres und der Landwehren im Jahre 1898 – 99. A Felvidék és Kárpátalja, c. d., s. 257.

⁶¹HL Budapest, HM fűggelék, cs. 44., 913/1913.

⁶²VHA Trnava, Špeciálne zbierky, mikrofilm č. 131. Tiež HL Budapest, HM, 4840 eln/1914. Porovnaj tiež A m. kir. honvédség hadrendje békében. Az 1914 év tavaszán történt helyőrségszétosztások után. Budapest 1914; A Felvidék és Kárpátalja, c. d., s. 38; BARCY, Z. – SOMOGYI, GY.: c. d., s. 46 – 47.

⁶³HL Budapest, HM, 45. cs. 4961 eln/ 1913.

⁶⁴VHA Trnava, IV. HKP, kr. 91, 3976 eln/1914.

Vojenská história

Rok 1898⁶⁰

Oblasť	Pešia brigáda	Veliteľstvo pluku	Dislokácia práporov
III. Košice	77. Košice	9. Košice	1. Košice 2. Košice 3. Prešov 4. Spišská Nová Ves
		10. Miskolcz	1. Miskolcz 2. Jäger 3. Sátoraljaújhely
	78. Szatmár	11. Mukačevo	1. Mukačevo 2. Mukačevo 3. Užhorod
		12. Szatmár	1. Szatmár 2. Mármarosziget 3. Nagykároly
IV. Bratislava	73. Bratislava	13. Bratislava	1. Bratislava 2. Bratislava 3. Bratislava 4. Tata
		15. Trenčín	1. Trenčín 2. Trenčín 3. Ružomberok
	74. Nitra	14. Nitra	1. Nitra 2. Levice 3. Nitra
		16. Banská Bystrica	1. Banská Bystrica 2. Balašské Ďarmoty 3. Jelšava

Rok 1913⁶¹

Oblasť	Pešia brigáda	Veliteľstvo pluku	Dislokácia práporov
III. Košice	77. Košice	9. Košice	1. Košice 2. Košice 3. Spišská Nová Ves
		11. Mukačevo	1. Mukačevo 2. Mukačevo 3. Užhorod
	78. Miskolcz	10. Miskolcz	1. Miskolcz 2. Jäger 3. Sátoraljaújhely
		16. Banská Bystrica	1. Banská Bystrica 2. Balašské Ďarmoty 3. Jelšava
IV. Bratislava	73. Bratislava	13. Bratislava	1. Bratislava 2. Bratislava 3. Bratislava
		18. Sopron	1. Sopron 2. Sopron 3. Kőszeg
	74. Nitra	14. Nitra	1. Nitra 2. Levice 3. Nitra
		15. Trenčín	1. Trenčín 2. Trenčín 3. Trenčín

Aj po reorganizáciach v predvojnovom období väzby domobraneckých veliteľstiev na honvédske vojenské štruktúry zostali neporušené. Domobranecké pluky mali totožné číslovanie s honvédkymi a aj ich vnútorná organizácia bola podobná ako pri vlastibrane.

K zmenám dochádzalo iba v prípade mobilizácie, keď veliteľstvá domobraneckých brigád, v záujme samostatnej činnosti disponovali početnejším personálnym obsadením. Domobranecké pluky, pokiaľ neboli nasadené na frontoch, nemali guľometné oddiely.

V auguste 1914 ku košickej honvédskej oblasti patrila 97. domobranecká brigáda so štyrmi plukmi (9. Košice, 10. Miskolc, 11. Mukačevo, 16. Banská Bystrica), pričom každý pluk mal tri stotiny. Do podriadenosti tejto brigády patrila aj 12. domobranecký pluk zo zväzku 107. brigády. Do veliteľskej pôsobnosti bratislavskej honvédskej oblasti spadali dve brigády – 100. domobranecká brigáda s tromi plukmi (13. Bratislava, 14. Nitra, 15. Trenčín) a 101. domobranecká brigáda taktiež s tromi plukmi z územia dnešného Maďarska (18. Šopron, 20. Nagykanizsa, 31. Veszprém).⁶⁵

Ak by sme na základe dostupných materiálov mali skompletizovať počty vyšších veliteľstiev a útvarov pechoty spoločnej armády, honvédsťva a domobrany dislokované na území Slovenska pred prvou svetovou vojnou, dostaneme nasledujúce čísla:

Obvodné vojenské doplňovacie veliteľstvá	2
Honvédske oblastné doplňovacie veliteľstvá	2
Veliteľstvá armádnych zborov	2
Veliteľstvá peších divízií spoločnej armády	3
Veliteľstvá honvédskejších peších divízií	2
Veliteľstvá peších brigád spoločnej armády	4
Veliteľstvá honvédskejších peších brigád	3
Honvédske doplňovacie veliteľstvá	7
Veliteľstvá peších plukov spoločnej armády	8
Veliteľstvá honvédskejších peších plukov	5
Pešie pluky spoločnej armády	8
Honvédske pešie pluky	5
Pešie prápory spoločnej armády	23
Pešie prápory honvédsťva	14
Guľometné oddiely peších práporov spoločnej armády	16
Honvédske pešie guľometné oddiely	5
Strelecké prápory spoločnej armády	3

Ak tieto údaje preniesieme na mapu, zistíme, že v období bezprostredných príprav na prvú svetovú vojnu výraznejšie sústredenie pechoty spoločnej armády i honvédsťva bolo v okolí dvoch najväčších miest Bratislavy a Košíc, kde boli aj zborové veliteľstvá a kde boli vytvorené aj relatívne vyhovujúce materiálno-technické a ubytovacie podmienky pre väčší počet vojsk a dôstojníkov. Okrem toho pechotné útvary sa ešte sústreďovali najmä v Komárne, Prešove, Lučenci, Banskej Bystrici, Trenčíne, ale aj v ďalších slovenských mestách (podrobnejšie pozri prílohu č. 8). Vo väčšine týchto posádok slúžili aj vojaci slovenskej národnosti a v niektorých plukoch (71. trenčiansky peší pluk, 72. bratislavský peší pluk, 67. prešovský peší pluk spoločnej armády) tvorili i podľa dobovej štatistiky nadpolovičnú väčšinu.⁶⁶ Prítomnosť posádok okrem svojej mocenskej funkcie plnila v týchto regiónoch aj mimoriadne dôležitú osvetovo-kultúrnu funkciu a mala nemalý vplyv aj na ekonomiku a výstavbu posádkových miest.⁶⁷

⁶⁵A Felvidék és Kárpátalja, c. d., s. 65.

⁶⁶Pozri DANGL, V.: Národnostná problematika v rakúsko-uhorskej armáde a Slováci. In: Československý časopis historický, 24, č. 6, s. 851 – 881.

⁶⁷Podrobnejšie LIPTÁK, L.: Armáda a mestská spoločnosť na Slovensku v medzivojnovom období (náčrt problematiky). In: Vojenská história, 3, 1999, č. 3, s. 3 – 19.

V. DANGL: ORGANISATIONSENTWICKLUNG DER ÖSTERREICH-UNGARISCHEN INFANTERIE
VOR DEM I. WELTKRIEG

Die Studie ist eine Analyse der Organisationsentwicklung der Infanterie der österreich-ungarischen Armee als der Hauptsturmtruppe der Landstreitkräfte, von Annahme des Wehrgesetzes im Jahre 1868 bis zum Ausbruch des I. Weltkrieges. In Einführungsteilen schaut sich die Grundsteine derjenigen Veränderungen an, die die Struktur und Organisation betreffen, von dem 30-jährigen Krieg, wo die Entstehungswurzel einiger Infanterien reichen. Die Studie macht darauf aufmerksam, daß es zu größeren Reorganisationen in der Regel nach Kriegskonflikten kam, an denen sich die Monarchie beteiligte. Das zum Bruch im Aufbau der Infanterie führende Grundstimulans war die Niederlage Österreichs im Krieg bei Hradec Králové im Jahre 1866 und auch danach folgend der österreich-ungarische Ausgleich. Der Aufgabe der Infanterie wurde schon in den ersten Wehrgesetzen Ausdruck verliehen. Diese Gesetze legten den Grundstein der österreich-ungarischen Wehrkräften in der Zeit des Dualismus. Wichtig war auch das Wehrgesetz vom Ende des Jahres 1889, das teilweise neue Anforderungen, was die Modernisation der Armee und vor allem die Steigerung der Anzahl der Rekruten betrifft. Die Infanterie hatte eine wichtige Stellung auch in den im Jahre 1912 angenommenen Wehrgesetzen, deren Ziel war in einer möglichst kürzesten Zeit die Streitkräfte auf drohendes internationales Konflikt und die Modernisation, die den anderen europäischen Ländern nachstand, zu beschleunigen.

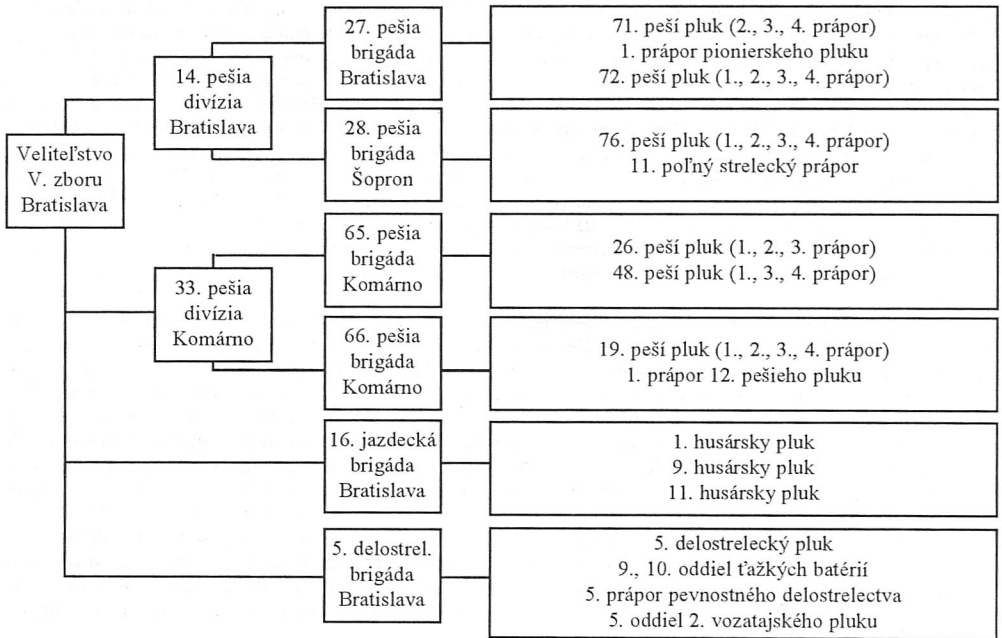
Der Autor verfolgt die Organisationsentwicklung der Infanterie in allen drei, relativ selbständiger, Teilen der österreich-ungarischen Armee: in der sogenannten Gesamtarmerie (Kaiserliches und königliches Heer), im österreichischen und ungarischen Landwehr (Kaiserlich-königlichen Landwehr, Magyar király honvéd) und im österreichischen und ungarischen Landsturm (Kaiserlich-königlicher Landsturm, Népfelkelés). Die Aufmerksamkeit schenkt er der Formung und Organisationsentwicklung der Infanterien an der Stufe Bataillon, Regiment, Brigade, Division und ihrer Eingliederung in der Organisationsrahmen des Armeekorps, als taktisch-operationelle Aggregation, in der sie ihre Führungsautonomie verloren und wurden der Zentralführung untergestellt. Er betrachtet die Fragen der Ergänzung dieser Einheiten nach Gebietsbezirken und ihrer Friedensdislokation. In diesem Zusammenhang betrachtet er diejenigen Einheiten, die auf dem Gebiet der Slowakei geformt und disloziert wurden. Er trägt mehrere Zahlen über die Innenausrüstung dieser Einheiten, über ihr Kommandokorps, über der Friedens- und Kriegsstärke, über die Rekruten, über Ausstattung durch Verbindungsmittel und anderen technischen Mittel. Er publiziert mehrere Schemen, die die Friedensorganisation auf dem Gebiet der Slowakei illustrieren und Dislokation und die Unterstellung sowohl des Feldschießbataillon als auch der Honvedischen Einheiten, die dem III. Und IV. Honvedgebiet untergeordnet sind, unter das auch die Slowakei zukommt.

Zum Ende dieser Studie kompletisierte Autor die Zahlen der höheren Kommandos und der Infanterieformationen der gesamten Armee, Honvederei und des Landsturmes auf dem Gebiet der Slowakei vor dem I. Weltkrieg und weist auf den Grundprinzip ihrer Dislokation und auf das Faktum, das die Anwesenheit der Garnisonen außer ihrer Machtfunktion auch eine Bildungs- und Kulturfunktion in diesen Regionen erfüllte und hatte nicht kleinen wirtschaftlichen Einfluß auf den Aufbau der Garnisonsstädte.

Die Studie ist durch Anlagen ergänzt, die die Organisation und das Verteilen der Bataillons, Regiments und Brigaden der Infanterie auf Territorium der heutigen Slowakei spezifizieren.

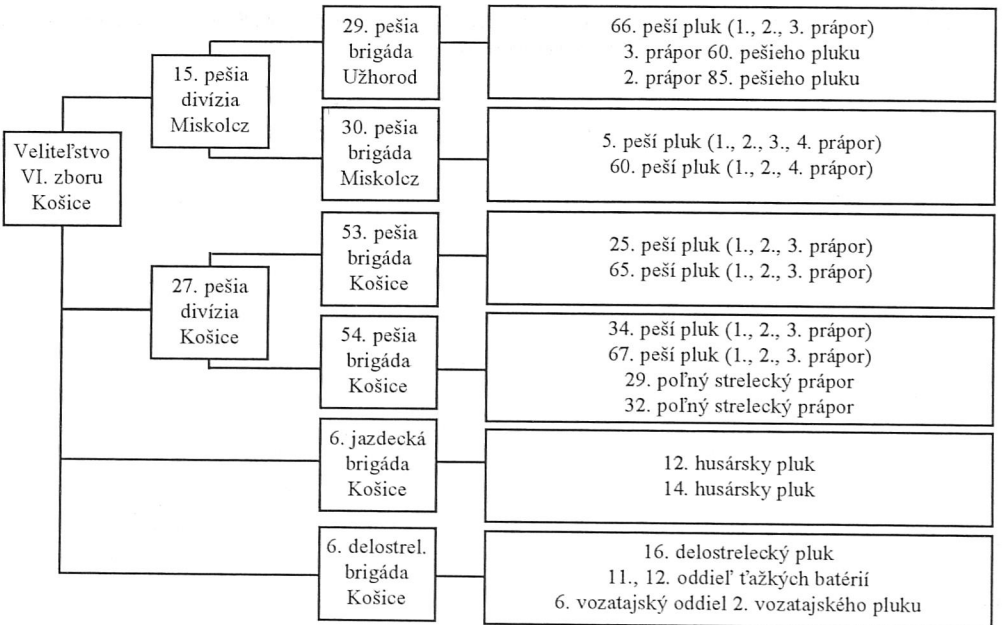
Príloha č. 1

SCHÉMA MIEROVEJ ORGANIZÁCIE V. ZBORU V R. 1890.⁶⁸

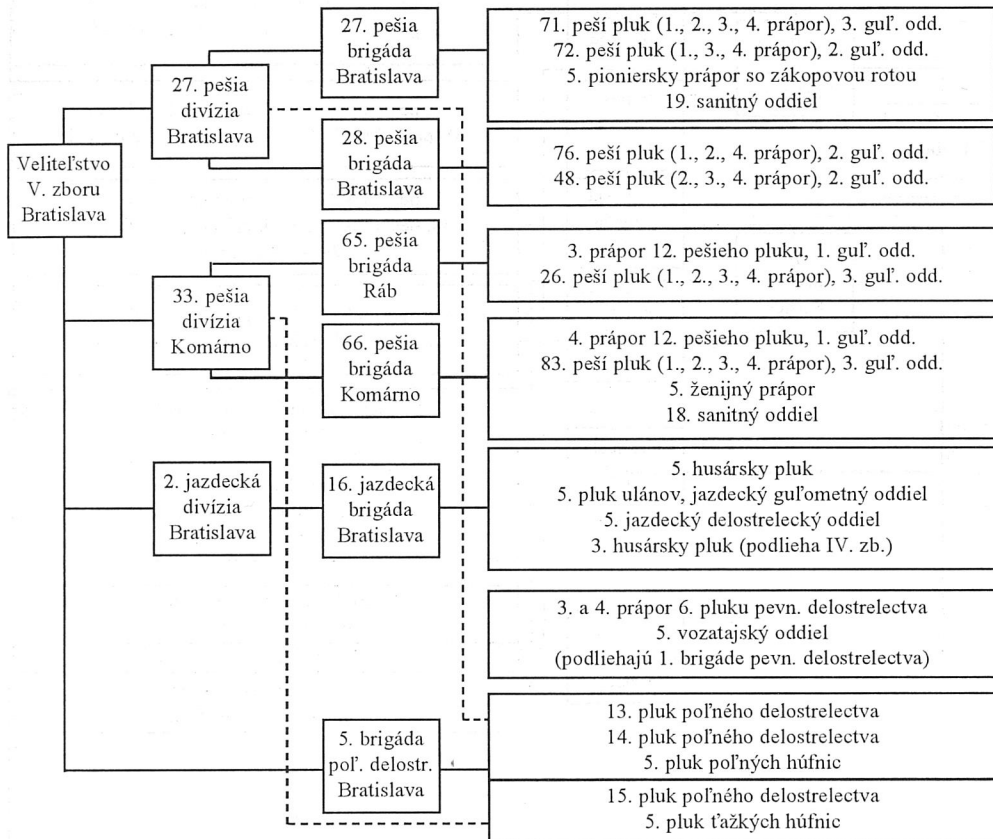

Príloha č. 2

SCHÉMA MIEROVEJ ORGANIZÁCIE VI. ZBORU V R. 1890.⁶⁹

*SCHÉMA MIEROVEJ ORGANIZÁCIE V. ZBORU V R. 1914
(PRED VZNIKOM VOJNY)⁷⁰*

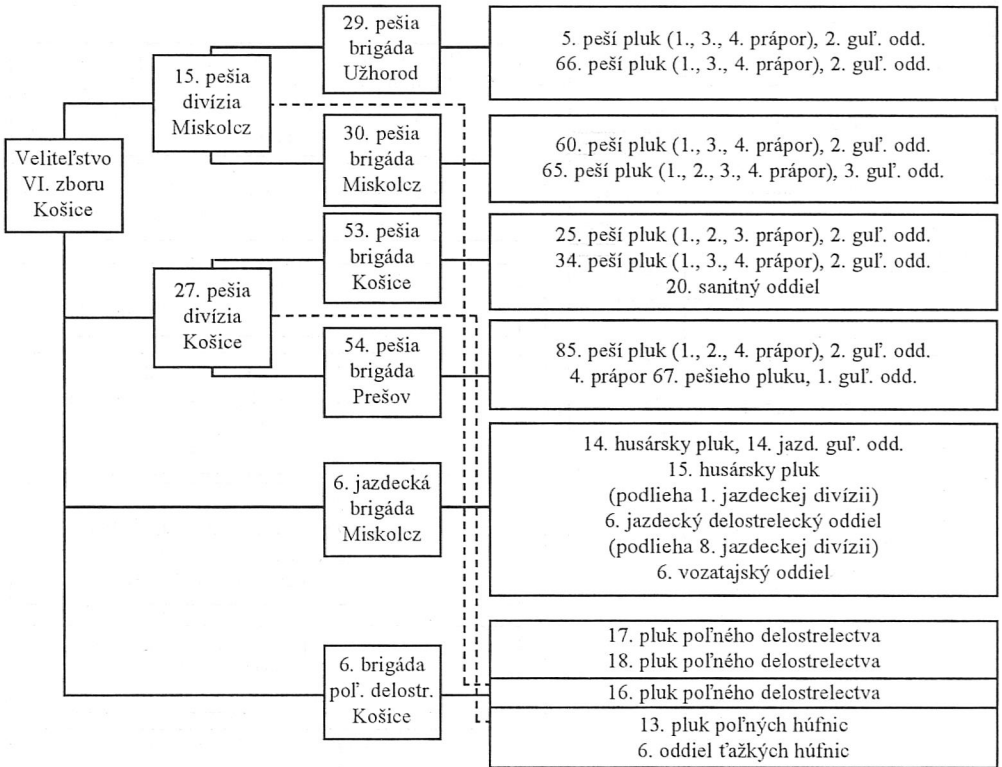

⁶⁸Spracované podľa Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für 1890. Wien 1889, s. 102 – 103.

⁶⁹Spracované podľa Schematismus für das kaiserliche und königliche Heer und für die kaiserliche und königliche Kriegs-Marine für 1890. Wien 1889, s. 104 – 105.

⁷⁰VHA Trnava, Špeciálne zbierky, mikrofilm č. 164/72; EHNL, M.: c. d., časť tabuľková.

SCHÉMA MIEROVEJ ORGANIZÁCIE VI. ZBORU V R. 1914
(PRED VZNIKOM VOJNY)⁷¹

⁷¹Spracované podľa VHA Trnava, Špeciálne zbierky, mikrofilm 164/72; EHNLM, M.: c. d., časť tabuľková, s. 12 – 13.

⁷²*Spracované podľa Schematismus... für 1890, c.d.; Prápory označené hviezdíčkou nepodliehali v tabuľke uvádzaným brigádám, divíziám a zborom. Na území Slovenska udávame súčasné miestne názvy, mimo naše teritórium dobové názvy alebo už vžitú slovenskú mená miest a obcí. Tento systém zachováme aj pri ostatných výkazoch.

Pechota spoločnej armády podľa plukov a práporov podliehajúcich
V. a VI. zboru v roku 1890⁷²

Číslo pluku	Štáb pluku	Obvodné doplnovacie veliteľstvo	Rok založenia pluku	Dislokácia práporov	P o d l i e h a		
					brigáde	divízii	zboru
5.	Miskolcz	Szatmár-Németi	1762	1. Miskolcz 2. Miskolcz 3. Miskolcz 4. Szatmár - Németi	30. pešej Miskolcz	15. pešej Miskolcz	VI. Košice
12.	Viedeň	Komárno	1702	1. Komárno 2. Viedeň* 3. Viedeň* 4. Viedeň*	66. pešej Komárno	33. pešej Komárno	V. Bratislava
19.	Komárno	Ráb	1734	1. Ráb 2. Komárno 3. Komárno 4. Komárno	66. pešej Komárno	33. pešej Komárno	V. Bratislava
25.	Lučenec	Lučenec	1672	1. Banská Bystrica 2. Lučenec 3. Lučenec 4. Dolnja Tuzla*	53. pešej Košice	27. pešej Košice	VI. Košice
26.	Ostrihom	Ostrihom	1717	1. Ostrihom 2. Ostrihom 3. Ostrihom 4. Banjaluka*	65. pešej Komárno	33. pešej Komárno	V. Bratislava
34.	Levoča	Košice	1733	1. Levoča 2. Košice 3. Levoča 4. Nevesinje*	53. pešej	27. pešej	VI. Košice
48.	Komárno	Nagy Kanizsa	1798	1. Nagy Kanizsa 2. Bilek* 3. Komárno 4. Komárno	65. pešej Komárno	33. pešej Komárno	V. Bratislava
60.	Jáger	Jáger	1798	1. Jáger 2. Jáger 3. Užhorod 4. Jáger	30. pešej Miskolcz 29. Užhorod 30. Miskolcz	15. pešej Miskolcz	VI. Košice
65.	Košice	Mukačevo	1860	1. Mukačevo 2. Košice 3. Košice 4. Zwornik*	53. pešej Košice	27. pešej Košice	VI. Košice
66.	Užhorod	Užhorod	1860	1. Užhorod 2. Užhorod 3. Užhorod 4. Mostar*	29. pešej Užhorod	15. pešej Miskolcz	VI. Košice
67.	Prešov	Prešov	1860	1. Prešov 2. Prešov 3. Košice 4. Kalonovik*	54. pešej Košice	27. pešej Košice	VI. Košice
71.	Trenčín	Trenčín	1860	1. Dubrovník 2. Trnava 3. Trenčín 4. Trenčín	27. pešej Bratislava	14. pešej Bratislava	V. Bratislava
72.	Bratislava	Bratislava	1860	1. Bratislava 2. Bratislava 3. Bratislava 4. Bratislava	27. pešej Bratislava	14. pešej Bratislava	V. Bratislava
76.	Sopron	Sopron	1860	1. Sopron 2. Sopron 3. Sopron 4. Sopron	28. pešej Sopron	14. pešej Bratislava	V. Bratislava
85.	Viedeň	Mármáros - Sziget	1883	1. Viedeň* 2. Mármáros Sziget 3. Viedeň* 4. Viedeň*	29. pešej Užhorod	15. pešej Miskolcz	VI. Košice

Príloha č. 6

Pechota spoločnej armády podľa plukov a práporov
v roku 1914 (jún), podliehajúcich V. a VI. zboru.⁷³

Číslo pluku	Štáb pluku	Obvodné doplnovacie veliteľstvo	Dislokácia práporov	P o d l i e h a		
				brigáde	divízií	zboru
5.	Prešov	Szatmár-Németi	1. Prešov 2. Rogatica* 3. Szatmár-Németi 4. Sabinov	29. pešej Užhorod	15. pešej Miskolcz	VI. Košice
12.	Znojmo	Komárno	1. Znojmo* 2. Znojmo* 3. Komárno 4. Sarajevo*	66. pešej Komárno	33. pešej Komárno	V. Bratislava
19.	Tolmein	Ráb	1. Sesana* 2. Tolmein* 3. Ráb 4. Karfreit*	65. peše Ráb	33. pešej Komárno	V. Bratislava
25.	Lučenec	Lučenec	1. Lučenec 2. Lučenec 3. Lučenec 4. Goražde*	53. pešej Košice	27. peše Košice	VI. Košice
26.	Ráb	Ostrihom	1. Ráb 2. Ráb 3. Ostrihom 4. Ráb	65. pešej Ráb	33. pešej Komárno	V. Bratislava
34.	Košice	Košice	1. Košice 2. Rogatica* 3. Košice 4. Košice	53. pešej Košice	27. pešej Košice	VI. Košice
48.	Šopron	Nagykanizsa	1. Sarajevo* 2. Nagykanizsa 3. Sopron 4. Sopron	28. pešej Sopron	14. pešej Bratislava	V. Bratislava
60.	Jáger	Jáger	1. Jáger 2. Zwornik* 3. Jáger 4. Jáger	30. pešej Miskolcz	15. pešej Miskolcz	VI. Košice
65.	Miskolcz	Mukačevó	1. Miskolcz 2. Mukačevo 3. Miskolcz 4. Banská Bystrica	30. pešej Miskolcz	15. pešej Miskolcz	VI. Košice
66.	Užhorod	Užhorod	1. Košice 2. Goražde* 3. Užhorod 4. Užhorod	29. pešej Užhorod	15. pešej Miskolcz	VI. Košice
67.	Viedeň	Prešov	1. Viedeň* 2. Viedeň* 3. Viedeň* 4. Prešov	54. pešej Prešov	27. pešej Košice	VI. Košice
71.	Trenčín	Trenčín	1. Trnava 2. Trenčín 3. Trenčín 4. Bratislava	27. pešej Bratislava	14. pešej Bratislava	V. Bratislava
72.	Bratislava	Bratislava	1. Bratislava 2. Teodo* 3. Bratislava 4. Bratislava	27. pešej Bratislava	14. pešej Bratislava	V. Bratislava

Pokračovanie prílohy č. 6

76.	Ostrihom	Sopron	1. Sopron 2. Ostrihom 3. Trebinje* 4. Ostrihom	28. pešej Sopron	14. pešej Bratislava	V. Bratislava
83.	Komárno	Szombathely	1. Szombathely 2. Komárno 3. Kőszeg 4. Komárno	66. pešej Komárno	33. pešej Komárno	VI. Košice
85.	Levoča	Mármaros-Sziget	1. Lučenec 2. Mármaros-Sziget 3. Rogatica* 4. Levoča	54. pešej Prešov	27. pešej Košice	VI. Košice

Príloha č. 7

Vojnové počty pechoty v zaokrúhlených číslach roku 1914⁷⁴

	MUŽOV	KONÍ	POVOZOV
Zbor s 3 pešími divíziami	45 000	900	4 400
Pešia divízia so 14 prápormi	14 000	300	1 000
Horská brigáda	5 300	–	30
Peší pluk s 3 prápormi (bez guľometného oddielu)	3 400	140	44
Peší pluk so 4 prápormi (bez guľometného oddielu)	4 500	180	57
Peší prápor (bez guľometného oddielu)	1 100	40	13
Peší strelecký prápor (bez guľometného oddielu)	1 100	45	13
Horský strelecký prápor (bez guľometného oddielu)	1 150	110	
Cyklistická stotina	130		2 automobily
Peší guľometný oddiel	40	22	
Horský guľometný oddiel	40	40	

⁷³* Spracované podľa EHNL, M.: c. d., časť tabuľková. Prápory označené krížikom nepodliehali v tabuľkách uvádzaných brigád, divíziám a zborom.

⁷⁴SCHMID, H.: Heerwesen. 2. Teil. Wien 1915, s. 248.

Príloha č. 8

Rozmiestnenie veliteľstiev práporov pechoty spoločnej armády a honvédsťva na Slovensku roku 1914⁷⁵

Sídlo	Prápor	Doplňovacie obvodné veliteľstvo (Honvédske oblastné veliteľstvo)
Prešov	1. prápor 5. pešieho pluku 4. prápor 67. pešieho pluku	VI.
Sabinov	4. prápor 5. pešieho pluku	VI.
Komárno	3. prápor 12. pešieho pluku 2., 4. prápor 83. pešieho pluku	V.
Lučenec	1., 2., 3. prápor 25. pešieho pluku 1. prápor 85. pešieho pluku	VI.
Košice	1., 2., 3. prápor 34. pešieho pluku 1. prápor 66. pešieho pluku 1., 2. prápor 9. honvédskeho pluku	VI. (III.)
Banská Bystrica	4. prápor 65. pešieho pluku 1. prápor 16. honvédskeho pešieho pluku	VI. (III.)
Tnava	1. prápor 71. pešieho pluku	V.
Trenčín	2., 3. prápor 71. pešieho pluku 1., 2., 3. prápor 15. honvédskeho pešieho pluku	V. (IV.)
Bratislava	4. prápor 71. pešieho pluku 1., 3., 4. prápor 72. pešieho pluku 1., 2., 3. prápor 13. honvédskeho pešieho pluku	V. (IV.)
Levoča	4. prápor 85. pešieho pluku	VI.
Spišská Nová Ves	3. prápor 9. honvédskeho pešieho pluku	(III.)
Jelšava	3. prápor 16. honvédskeho pešieho pluku	(III.)
Nitra	1., 2. prápor 14. honvédskeho pešieho pluku	(IV.)
Levice	2. prápor 14. honvédskeho pešieho pluku	(IV.)

⁷⁵VHA Tnava, Špeciálne zbierky, mikrofilm č. 164/72, HL Budapest, HM, 707/elN/X/1914, EHNL, M.: c. d., časť tabuľková.